

Ка3

с 94

11443

Ж. Сыздыков

Ж А Қ А Н С Ы З Д Ы Қ О В

Каз

СЭД

таңдамалы

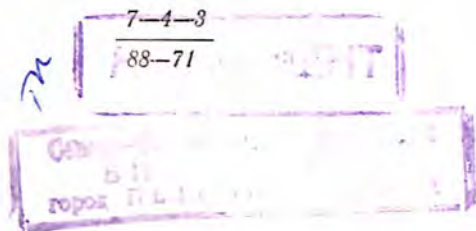
114-43

«Ж А З У Ш Ы» Б А С П А С Ы

А л м а т ы — 1971

Қазақтың көрнекті ақыны Жақан Сыздықовтың бұл таңдамалы кітабының екінші басылуы.

Екінші басылымындағы өзгешелік мұнда тек таңдамалы өлеңдер ғана топтастырылды.

Handwritten signature or mark.

Бірінші бөлім

Нұр алдым

Бұлбұлым жыр-сырым шарықта,
Көңілім, өмірім халыққа
Арналған! Мен таңнап талпынғам.
Сыр алдым, нұрландым халқымнан.
Толқында, толқында, тілегім!
Шұғылданнан нұрланған жүрегім!

Отан аясында

Сөз алсам, Отаным!— деп ағындаймын
Күш тасып жігерлене жалындаймын.
Шалқытқан шабытымды, қуатымды,
Шабыстан Отан десем, жаңылмаймын.
Сүйемін!
Отанымды сүйемін мен,
Жарайтын керегіңе тиегің мен.
Тамылжып жарқыраған күн астында
Басымды тағзым ете немін мен!

Мен сенің адал ұлың, азаматың,
Өзіңнен өзегіме нәр алатын.
Шың бойлап, ширақ аттап,
кеттім шырқап,
Әлемге қанат жайып Қазақ атым.

Тыныстап самалыңның саясында,
Жарқылдап нұрлы күннің аясында,
Еркіндеп, өрең шауып, іркілмедім,
Шықсам да қадам басып қай асуға.

Сарғайған сардаланы, сахналы,
Гүлдердің жайпаң қағып жапырағы,—
Кенеліп, кемеріне ырыс толып,
Елімнің құлпырады атырабы.

Отаның елі байтақ көлбеңдеген,
Жері жоқ ебелегі ербеңдеген.
Бірі — дос, бірі — бауыр, бірі — ағайын,
Садаға кетпейсің бе елден ерен?

Көгіме сайрап салып дүрілдеткен
Жеріме бақыт, еңбек гүлін еккен.
Марсқа жолын салып, Айды алқалап,
Жеріме коммунизм нұрын сепкен.

Отан!— деп, тілі шықты бал бөбегім.
Отан!— деп бөбегіме бал беремін.
Тербеткен гүлге бөлеп бесігіне,
Отанға жан беремін, ән беремін.

Ұшырып сан өнердің саңлақтарың,
Қондырып тұғырыңа, сен баптадың.
Қақ жарып қанатыңмен қағып түстің
Зұлматтың қан шеңгелді тырнақтарың...

Нұсқасаң екі айтқызбай әмірінді,
Жаңғыртып қағамыз біз дабылынды.
Шарықтап шың басынан шырқатамыз
Ардақтап мына ғажап дәуірімді.

Отанның ұрпағымыз, түлегіміз,
Отаннан тыныс алған жүрегіміз.
Арналған ұлан-байтақ Отан үшін
Ар-намыс, қасиетті тілегіміз.

Парасат бұлағы

Аспап құшқан тұрағынан,
Сұңқар ұшқан шынарынан,
Мейірлендім, сусындадым
Парасаттың бұлағынан.

Тауға өрлеп, теңіз кешіп
Күн құшақтап, ай тілдесіп.
Жерде толқын, көкте туым,
Сел самалы кетеді есіп...

Нұрлы күннің, Кремльдің.
Аспандаған асқақ үннің,—
Жаңғырады ұрандары
Жалындаған жаңа жырдың.

Сусындадым, мейірлендім
Парасаттың бұлағынан.
Нұрды құштым,
Түлеп ұштым
Партияның шынарынан.

Жасаймыз қолдан жаңаны

Бірінші орыс революциясының
50 жылдығына

Толқын.
Толқын...
Лек-лек топ!
Жаңғырған дауыс:— Қарулан!
Будақтап түтіп, жауған оқ.
Жығылып жатты сап құрбан,
Қиылды қыршын. Ақты қап,
Кеудені төсеп жалынға.
Түнерді түн. Атты таң,
Желдете «қанды сарынға...»
— Соқты сағат.
— Туды күн.
— Талқаңдалсын таж бен тақ!..
— Қоршаған тұмаң, зарлы мұң.
Қашанғы тұрмақ кім шыдап!
— Жойылсын патша!
— Өртенсін —
Күмбезді алтын сарайлар!
— «Алға!», Алға!»— жетті күн,
— Уақыт жоқ артқа карайлар —
— Қиратып ескі дүниені,
Жасаймыз қолдан жаңаны.—
Деп ұмтыла ілгері
— Желбіреп қолда жалауы!
Толқын. Толқын...
Лек-лек топ!
Қапсырап жатты не қыршын!
Жалынды түтіп, жауды оқ,—
(Атарын оның кім білсін)

— Семіртіп қолдан шошқаны,
Отырмыз неге асырап.
— Жойылсын бәрі — таж-тағы,
— Жолдастар, ұмтыл!— Қират!
Шап!

Қатарын түзеп жойқын күш,
Кернеген ыза болды сел.
— Көрікті қыздыр,— баса түс!
Жаңғыртып үнді кетті жел.
Топталды, әне, бір легі:
«Төзбейміз, мұндай құлдыққа».
«Тайсалмап, кәне, ат мені!»
Тұрды да қарсы мылтыққа.—
Ұмтылды тағы қалың топ,
Көшені бойлай ақты қап.
Жарқылдап қылыш, атылды оқ.
Ыңырсып жатты сан құрбан.
Мейірсіз, қатал, сұр жылан,
Қамшымен айдап, ысқырған,
Сезбеді бұлар, атар таң
«От лауларын ұшқыннап!»—
Ұранын қосты бірлесіп
Жұмысшы, шаруа — сом білек.
Тасқындап селі жел есіп,
Шайқалды сарай тітіреп.
Толқын, толқын... Қанды сел,
Көзіме бүгін елестер,
Зулаған оқ, соққан жел
Өтіпті елу белестер...

Ұлы жолда келеміз

Шеру тартып ұлы жолда келеміз,
Өреміз кең. Аспан асқан төбеміз.
Толқуынды, толқынынды тойтарып
Біз келеміз. Майдандарда жеңеміз.
Ғажапсың-ау, Ұлы Отаным, көлбеген.
Зор құлашын алыптайын сермеген
Елде дәулет, алып дәулет, сән-сәулет,
Сусындады жер құнары шөлдеген.
Россияңмын! Россия деп шалқыдым,
Шұғылалы нұрыңа мен балқыдым.
Тілегім де, жүрегім де бір соқты.
Желкендейін теңізіне қалқыдым.
Күн боп тудың. Күн боп бізге қарадың,
Сол күніңнен тынысымды аламын.
Ғажапсың-ау, ғажапсың-ау, Отаным.
Шексіз-шетсіз сенің алуан тарауың!
Жұмыр жердің тұтқасындай беріксің,
Байтақ әлем тұлғасына көріксің.
Керуеніміз кең адымдап көшеді,
Мейлі, төбет арсылдасын, желіксің.
Ерікті Отан, еркін Отан самғады,
Ұшқыр қанат княға өрлей талмады.
Байбаламдап, тамырынан үзілген,
Секектеп жүр капитализм қаңбағы.
Ақ үйлері, Сары үйлері қаңқайып,
Құлауға тұр жерді құшып, жантайып
Ентелеген, есі кеткен есалаң,
Қан шеңгелдеп,
Ұят-намыс, ар тайып...
Сарайымыз сәнді мүсін жарасқан
Бірі шыңмен, бірі аспанмен таласқан.
Ұлы жолда келеміз, біз келеміз,
Осы жолдан көзім жазып, адаспан,

Теңеу жетпес ұлы Отаным тұлғаға,
Шықтың өрлеп княга да, шынға да,
Сағат сайын қаулап өсіп гиганттар,
Қолды салдық жұмбақ сырлы тыңға да.
Алдымызда жетіжылдық желісі.
Еліміздің несібесі, жемісі.
Өз сайраның, өз қызығың тойлаған
Халқымыздың өз қолыңда төл ісі.
Үстелімде жетіжылдық картасы,
Орнында тұр сол картаның «әр тасы»,
Мыңғырлайды іші күйіп, ісініп,
Өгіз басты америкаи маңқасы.
Өсиеті, тапсырғаны Ленинің
Бұл мұрасы — ұлан-байтақ елімің.
Уа, данышпан! Парасатты партия!
Таңнан ғажап, күннен де артық көріндің,
Көрдім күннің шұғыласын төгуін.
Көрдім серік көктің бұлтын сөгуін.
Бал жаласқан, сән жарасқан, мейірлі,
Бейбітшілік балбыраған өмірім.
Уа, партия! Өзің баста! Өрлейік,
Бал өмірдің бақыт нұрын тербейік,
Сүйсіндіріп, сүйсіндіріп әлемді,
Тағы-тағы кең құлашты сермейік
Ұлы жолда. Ұлы жолда келеміз.
Біз келеміз. Шынығамыз. Жеңеміз.
Бар жігерді, барша қуат, еңбекті
Ұлы Отаным саған арнап береміз!

Төккен қан босқа неткен жоқ

Үскірік,
аяз бет қарып,
Кектене соқты сұрапыл.
Түнере түсіп,
оқталып,

Бұрышта сұсты күзет тұр...
Соғады дауыл, соғады,
Үйіріп жел мен борапды.
Көтере түсті жоғары
Ұласқан дауыс ұранды.
Біз келеміз.
Келеміз!

Толқынды, асау біздің күш!
— Біз жеңеміз.
Жеңеміз!
— Көзіңді жоғалт!
— Тақтап түс!

Көшеде,
Бұрыш,
алаңда,

Қасқая тартты қалың қол.
Кеудені кере, басты алға.
Дегендей бүгін жауап сол;
Жаңбырдай жауып,
оқ зулап

Сұрапыл толқын шайқалды.
Із салып қарға,
жел гүлеп,

Семіріп жатты пақ қанды.
Соғады дауыл, айбарлы үн,

Шыңдағы шұғыла

Ерте тұрып, қарадым биік шыңға,
Шыңдағы желбіреген қызыл туға.
Көз тартып, көңіліңді жетелейді
Бөленген шұғылалы шың да, ту да.

Октябрь!— деп жұлдыздан алқа тағып,
Шынды да, туды алды да құшты барып.
Тізіліп көгімдегі күшті ұрандар
Айбынды үн толқынымен көкті жарып.

Шынды алып, туды ұстадық қолға бүгін,
Көтере, аспандата Ленин туын.
Жеңіс, мерей, мереке таңды атырған
Қош келдің, жапның жыры — Октябрім!

Айбынды үндер ұласты

Дауылдатты, әлем қақты дабылды!
Жоқ!
Болмайды өшіруге жалынды.
Есті желдер Греция төрінен,
Кек дабылы көкті шалды, қағылды.

Тулар, тулар көтерілді қолда нық,
Ұлы мұхит соқты бүгін долданып,
Дақ түсірме пәк денеге, жауыздар,
Таң алдында қаракшыдай ұрланып.

Тарт балтаңды! Кәрі жендет керілме!
Өлім көксеп қаңға бөгіп елірме!

Дір қалтырап айбынды әлем алдында
Күнің таяу жауап берер сенің де!

Барша халық қаһарлы ұрап шақырды,
Елдің кегі оқтай борап атылды.
Жоқ!
Болмайды өшіруге жалынды
Асыл перзент Манолісті — батырды!

Шырқалды „Интернационал!“

Май десе көңіл албыртқан,
Май келді:

жыр басталар.

Аспан астын жаңғыртқан
Айтылды «Интернационал!»

Шақырды сені күреске!—
Деп,

Ұрандар тасталар.

Мұхитта, қырда, белесте
Шырқалды «Интернационал!»

Толқындар тулар

жоғары,

Майдыңда жыры басталар.

Күрес біткен жок әлі!—

Айтылды «Интернационал!»

Желпітіп жібек желдерді,

Қайындар, талдар шаттанар...

Тулады толқын тебіренді,

Толқыды
«Интернационал!»

Ұраным, менің тілегім,
Май десем, жырым басталар.
Серпілте көктің түнегін
Шырқалды «Интернационал!»

Теңселе орман гүлденген,
Май келді.
Жырлар басталар.
Айбынды тасқын үн берген —
Шалқыды «Интернационал!»

Аспандап тулар құлпырды,
Жиһанда ұран тасталар!
Жүректе жігер бұлқынды,
Жаңғырды «Интернационал!»

Қарсы алдым, майым!
Хош келдің!
Ұран да, жыр да басталар!
Тірегі көктің,
әлемнің —
Айтылды «Интернационал!»

Күйге бас, әнге сал,
Жел хабар таратты.
Бақыттың өріне,
Жүгірді, жылжыды.
Әр үйдің төрінде
Жылдың бір жұлдызы.

Жел туралы жыр

Ұлы қорған сыртында
Жел гүлден соғады.
Жел, жел...

11443

Тентек, сұрапыл.

Жел басылған жоқ әлі...
Жел желігін, желменен
Аспанға атты құмдарды.
Күн қорғалап бұлтқа,
Жел құшады шыңдарды,—
Жел, жел...

Асау, тентек жел,

Бұрқанды да долданды.
Жер бетінде жел өктем,
Желге шыдап кім тұрар?!
Жел сокқанда теңізден
У-шу... Толқын... Үн шығар.
Мен де естимін сол үнді:
«Токта, тоқта!

Тентек жел!

Сұрапылың серпілсін,
Токта, асау жел!

Тізгің бер!»

«Көктегі бұлт тарқасын,
Біз күштіміз сенен де.
Діірмен қақсын қапатын,
Үлесінді бер елге...
Жел, жел...

Тентек емессің,
Еркелейсің далада,
Уіліңе үн қосып,
Билейді ойнап бала да,
Жел, жел...

Жолдас, серіксің,
Майданда да күресте.
Саған алғыс айтады:
Ел де,

Жер де,
Белес те!

Жел, жел, тыңда!

Жел, тыңда!

Біз ілгері көшеміз,
Жер бетінде жар салып,
Желдей болып есеміз.
Сыртында ұлы қорғаныш,
Сұрапыл жел соғады.
Жел, жел...

Тентек, жел ерке.
Жел — хабаршы болады.

Атбасар

Атбасар — жерін сәнді еді,
Алабың думан, әнді еді —
Терісаққан, Құйған, Кеңтубек.
Тасөткел, Тастак, Құрайлы,
Жайлауың жасыл шұрайлы,
Саянда салқын жел гулеп.
Сайрандап Есіл жағасын,
Жетектеп сәби баласын.
Шырайлы ана, ажарлы.
Аққуың жүзіп көлінде,
Арқарың ойпап өрінде,
Жабайкөл маңы базарлы...
Жігіті өрттей жалынды.
Айбыны жалын дауылды.
Белестен асып, өрлеген.
Арудың жүзі бүлдірген.
Алаңсыз жанды күлдірген,
Шарқаты желге көлбеген.
Ұмытпаймын...
Әлі есте:
Сол күнде туған нәресте,
Өнердің кілтін бұрапты.
Лаулатып еңбек оттарып.
Өмірдің асып соқпағын,
Жүгендеп желді тулатты...
Шырқатып асқақ әндерін;
Алтын сабақ дәндерін
Құнарлы жайға егіпті.
Салып тыңға құрығын,
Еңбектің жүзіп тұнығын,
Сиқырлы тілін ел ұқты.
Жұмбағын шешіп қиырдың
Қоймасын ашып қиынның.

Сом білек соқты балғасын.
Жолдар, жолдар, жол беріп,
Табиғат тілін меңгеріп,
Еңбектің идің арнасын.
Желбіреп қызыл тулары,
Алтынға толып қырманы
Береке белдеп шалқыды.
Тынынан тауып қисыпын,
Тойтарып желдің қырсығын.
Өрледі өрге қарқыны.
«Айдаһарлы-Арқарлы»,—
Алабынды, алқанды.
Қайыстай тілін қырқасып.
Елменен соғып тыпысың.
Толықсып бүгін ырысың,
Жоғалды жұтын, бұрқасып...
Арқаның сілкіп мұздағын,
Тойтарып долы ызғарып
Жүйткіді желмен карауы.
Сылаңдап Есіл тарауы.
Сыбдырлап сұлу қамысын.
Тасөткел, Тастак заңғарын,
Жаңғыртып жапаң аңғарын
Өңгердің асыл олжаны.
Електен меруерт өткізген,
Еліне даңқын жеткізген,
Атбасар — қазына, олжалы.
Далада дұмап қыздырып,
Есілге малын жүздіріп,
Болмаған бұрып салтында,
Жолыңнан таңба, тартыпба
Үдете бер, шабысты.
Елдің игі қамына
Толғана түс, тағы да.—
Ақыл, арды, намысты.

Ұмытпап.

Менің есімде
Сырласқаным Есілге

Маған да канат қақтырдың.

Шүйіле ұшып қиядап,

Шарықтап мамық ұядап,

Жүрекке жырды жақтырдың.

Бала күнді

Сол күнді

Жаңылмай жаттап сол жырды

Атбасар — саған арнадым.

Ұмытсам сенен кешірім,

Қалғаны болса осының, —

Шырқай бер өзің қалғаның?..

Қарқара — Шалкөде

Құзды қатпар шыңының,

Мұздан өріп бұрымын,

Сән жарасқан алкана.

Салқын, самал алабы,

Гүлден үкі тағады,

Асы жайлау Қарқара.

Шыңды, шалқар Шалкөде,

Сияды жырға, әнге де,

Бетеге белден оралып.

Шыңда бүркіт ұялы,

Иді басын қияғы

Таң курайы бұралып.

Елге қоныс, ер құты,

Төскейінде мың жылқы,

Тау тағысы секірген

Бірге оянып таңынан
Бүгін туған бағылан
Таң сәріден жетілген.
Сазды, Қолтық, Батырша,
Таң көкегі шақырса
Нү сағымы бөлеген.
Хан тәңірі мұз бүркіп,
Қара құйрық құзда үркіп,
Жер тағысы көреген...
Жылқы жайған отарға,
Қойын «шәйлап!»— шопан да,
Жүзі парттап албыртқан.
Шапшып құлақ құлап да,
Ақ жағалы қырап да,
Бел-бөктерді жаңғыртқан.
Таңнан — таңға ұласып,
Тау тарланы қыр асып,
«Пыстақтайды!..» Құсбек қарт.
Аспан шалып үйірген,
Ауық-ауық түйілген,
Шатқал, шағыл, тау-мұзарт.
Мұз көрпелі Айғай тас,
Қар жамылған аралас,
Мойнын бұрып қарады.
Шытырманды шыңынан
Шалқар сайран бір думан
Шалкөденің алабы
Алыста. Әлдеқайдағы.
Желкілдеген айдары
Жерге желек шашылған.
Құз-қияның төбесін,
Көз жіберсең көресің:
Ереуіл төбе басынан
Ереуіл төбе — ер төбе,
Сай-саласы кең төбе,

Мұнда — ерлер сайысқан.
Ерлер, ерлер ер қосын,
Оққа төсеп кеудесін
 Найза, қылыш майысқан.
Мұнда — мерген жауды атып,
Оқ пәссірін заулатып,
Жұрт жиылған алқана.
Сылаң қаққан сағым бел,
Қонысы кең, жомарт жер
 Бөктерінде Қарқара.
Қыста қыспай көсіліп,
Жазда жайнап, есіліп,
 Күзде көркі көлендеп.
Қойнауында маздатып,
Көктемде қой қоздатып,
Еңсереді ел еңбек.
Өзім білген елімнің,
Өзім көрген жерімнің
 Шұрайлысы, маңғазы.
Жыр ұқпайтын ел емес,
Саған берсем көп емес,
 Өлеңімнен байғазы.
Шартарапты Жетісу,
Орман-тоғай, қалың ну,
 Саған сиып тұрғандай,
Атырабың малға бай,
Ақ дидарың айнадай
 Кара көзге тұнғандай;
Асуыңнан өткенде,
Бөктеріңе жеткенде
 Кездесіп ең маған да.
Сонда жырды тыңдаған,
Сонда жырды шыңдағам
 Сыйлық етіп саған да.
Құмар болып көруге,

Арнап сәлем беруге
Аттанғамын Аркадан.
Хап тәнірі мұз түтеп
Қойнауында құз түлеп,
Құшақ жайған Қарқарам.
Белге біткен шырмауық,
Мөлдіріңнен бір қанып,
Тұз — дәмінді татқамын.
Тау сағасын жағалап,
Аңғал сайын аралап,
Аңғарында жатқамын.
Желпілдеген көк мұнар,
Шашын жайып шоқ-шынар,
Шымылдығын ысырып.
Құйындата құлжа үркіп,
Саңқылдаса бір бүркіт,
Балапанын ұшырып.
Жасыл мұзарт Жаланаңаш,
Тал, қайыңы аралас,
Көк шымылдық белеңнен
Төсін бөлеп елеске,
Асыр салып белесте,
Құйып ойнап Кегеншен.
Шенгел, шытыр, шырғанақ,
Сыбырлақ жел сырғаапап,
Дидарынды өбеді.
Ақ думаны алқабың,
Мойыл көзді арқарың
Жартасыңа шөгеді.
Ереуіл төбе — ер төбе,
Ер атанған кең төбе
Құлпырады сәңдене.
Бетегелі Қарқара
Көк мұздағын айқара
Асуын асқан Шалкөде!..

Мырзашөлден келемін

Мырзашөлден,
Мырзашөлден келемін,
Мырза дала көсіліпті көлемін.
Гүл өсіріп, мамық, мақта жайқалтып,
Тегенелеп толқын суды төгемін.

Аршып тастар сұр даланың батпағын,
Ағыл-тегіл дөңбекшіп бір жатты ағын.
Сол даланың — сол даланың бетінде
Жағыла түс, жарқырай түс, оттарым.

Қандай ғажап, гүл-жайпаған алқабым,
Сол алқапқа жолды мен де тартамын,
Өзендерден өлең-жырлар құйылар,
Қосылғаңдай Нұра, Ертісі арқаның.

Ғажап па екен Есіл Сырға қосылса,
Есіл тасып, Сырға мойын ұсыпса.
Ғажап па екен Алатауды оралып,
Талғарымнан бөгеттерің тосылса...

Мен шөлімді,
Мен шөлімді басамын.
Шөлдерімді көл етемін, тасамын.
Есер желдің, ескен желдің жолы жоқ,
Жөн сұрасаң жолымды мен ашамын.

Аштым жолды. Мырзашөлім шалқысын,
Қарсы аламың: таңдай қаққан таң құсын.
Миуаларың мәуеленіп, балбырап,
Аясында сұлу таңның балқысын.

Мырзашәлім, жаттың байтақ көсіліп,
Соқты желің жапқа сая есіліп.
Қауыздарды, құбырларды қуалай,
Мен отырмын дәл төрінде шешініп.

Үкідейін жайқалады мамығым,
Жер неді. Шөл неді тамырың.
Мырзашәлім — мырзалықпен керіссе,
Шөбереге тартар сый гып балығың.

Мырзашәлім, — шөберенің бірімін,
Шөл емеспін.

Шөлдің кілем түрімін.
Туғандарым қарсы алғанда алқалап,
Елімнің бір жайқалатын гүлімін.

Осы гүлді такқашымда өңірге,
Шалқып жырым тасығандай менің де.
Кестелеп із.

Бір құла түз құлпырды,
Шақырғандай дабыл қағып өмірге.

Айтқан еді бір шайырлар жыршылар,
Мырзашәлде

Ертең — парттай гүл шығар.
Қолмен бұрап табиғаттың дүлейін,
Тентек жел де, құмды шөл де тұшығар.

Бұлбұлдарың күтіп таңның атарың,
Қайда жытқан, қайда қашқан шақалың?..
Көп лепірме, көтеріліп жыңды жел,
Жолың қысқа, тұсауладым.

Матадым.

Көремін мен.

Көрдім жердің ғажабын,
Сілкіндірген басып жатқан азабын.
Тоғыз тарау, тоқсан жолдан тоғысып,
Мырзашөлім құлпыртады ажарын.

Мәпелеген партиясы Лениннің!

Өмірімнің календарын ақтардым.
Аштым талай конверттерін
хаттардың.
Бірде мұздап, бірде сыздап,
толықсып,
Жүрегімнен орын алып сақталдың..
Тудым үйде үңгіріндей суырдың,
Туғанымда-ақ інгөладым,
жыр қудым,
Орман-тоғай, жапан дала құлазып,
Мұны болған әнші көкек, бұлбұлдың.
Мен бала едім: талдан құрық
кескемін.
Кең далада асыр салып өскемін.
Жаз шілдесі зымыстандай қалшылдап,
Ұмытпаспын, сырғанақ жел ескенін.
Бастым аяқ апыл-тапыл жүгірдім,
Кейде жылап үңгір үйге тығылдым:
Жалындым ба, жасқапдым ба,—
білмеймін,
Өткенін де аңғармадым күнімнің.
Ол бір кезең өтті-кетті құлдырап,
Көз алдымда әлі де тұр бұлдырап.

Ішке бітіп беріштенген шемендей
Жүрегімде запырандай тұнжырап.
Сонда: өлең — таянышым, серігім,
Сонда күйдің қыза бастым көрігін.
«Бәрі меруерт, бәрі маржан»...

демеймін,

Кейде шаптым, кейде аяндап,

желдім,—

Болса-дағы түстім ізге жалықпай,
Өз жолымды, өз бетімді анықтай,
Қанат қақтым, бала құстай

талпындым,

Кейде биік, кейде төмен шарықтай.
Белді буып арпалыстым, күрестім,
Түсіндім мен не екенін күрестің.
Сол бір кезде, сол бір кезде, япырм-ай,
Тас тағдырым, неге сонша тірестің
Қасарысқан тағдырға бас имедім,
Женілуді, желбеңдеуді сүймедім.
От қуатты ыстық қайрат тасқындап,
Жалын жігер желкілдете сүйредің.
Аттап өттім жастық шақтың жаздарын,
Анық білдім маған да атар таң барын.
Атылдым да нажағайдай күркіреп
Кездім жайлап заманымның

аңғарын.

Соқты дауыл, сілкінді ауыл,

сілкінді,

Құздан құлап сарқырама

жұлқынды.

Бұлан-талан қара түнек ыдырап,
Айықтырды кілегейлі бұлтыңды.
Мен дауылда ауылменен сілкіндім,
Бұғалықты бірге үзіп бұлқындым.
Айбынды ту желбіреді алдымда,

Алқыбадым, алға тарта ұмтылдым.
Мені Отаным жез қанат қып өсірген,
Ұштым сенің бөктеріңнен,

төсіңнен.

Өрге өрлесем қолтығымнан көтеріп
Аз сүрінсем кінәламай кешірген.
Өсті гүлдер балқаш-шиман жеріме.
Төкті шұғыла талмау жатқан еліме.
Өрмеледі сағанақты күн көзі
Қырық құрау лашығымның төріне.
Шатырлары шағаладай үйімнің,
Екі-ақ елі шақырымы қиырдың.
Жыл жабынған кебенекті лақтырып,
Сағат сайын сәнді көйлек киіндім.
Күйдің кілтін қолыма ұстап

бұрадым,

Жеттім қуып арманымның тұрағын.
Тілін біліп алдым тауып тетігін,
Сокқан желдің жүрер жолын

сұрадым.

Немерелер, балдырғандар жүгірді,
Шөберелер түсінеді тілімді.
Еркелеп кеп мойыныма асылып,
Ол да күлді, мен де күлдім,

күн күлді.

Талға қонып қырық жылдай

сайрадым,

Қызыл тілдің ұстарасын қайрадым.
Аңыратып алпыс маған келсең де,
Көмекейде құйқылжыған

майдағы үн.

Таяқ алып таянбаймын алпыста,
Айтар өкпем тағы да жоқ алпысқа.
Қаламымнан сызылған сөз

сайрандап,

Жетсе болды кейінгіге әр нұсқа...
Мақтан емес, расым осы ақтарған,
Шындық менің жүрегімде

жатталған.

Көзге қораш тұрымтайдай тұлғама
Біткен емес асқақ мінез,

мақтанбан...

Өрмеле жыр! Өрмеле жыр, көгіме,
Өрмеле өлең, елдің биік өріне.
Бүкіреймен кәріліктен бүгіліп
Шықсам-дағы алпыс қырдың беліне.
Ырғағымен бірге билеп мезгілдің,
Жырлағанда, дос сүйінді,

мен күлдім.

Борышым зор әлі алдымда атқарар,
Айта алмаймын:

«...міндетімді өндірдім».

Құндақталдым бесігінде Отанның,
Отанымнан қуат алдым, от алдым.
Жасара бер, есейе бер!—

дедім де,—

Сырдап жырды, жырдап сырды

қотардым.

Ерке де өстім, еркін де өстім

елімде,

Гүл жайнаған,

Нұр ойнаған жерімде.

Мәпелеген партиясы Лениннің,

Мәңгі-бақи көркейе бер көгімде.

Балам партбилет аларда

Кеше сен бала едің ғой іңгәлаған,
Деп тұрсың, бүгін балам:

жырла маған,
Теңселдім терең ойдың теңізінде
Айтам деп әкелік сөз қалай саған.

Толғанса табылмай ма сөз дегенің,
Осы еді сен тұғаңда-ақ көздегенім.
«Тәй-тәйлап» бесігіңнен тұрғаныңда,
Қолыңды атқан таңға мезгеп едің...

Жиылса құрбы-құрдас мақтап еді,
Зілі жоқ, естігенің мақтау еді.
«Немерем келіп қалар үйіме» деп,
Қарт атаң, «сарқытын» да сақтап еді.

Шешен де тербететіп қолы талып,
Әкең де әлдилеген алдына алып.
Көңілді сен тұрғаңда селт етті ме,
Көктегі шолпан жұлдыз кетсе де ағып.

Әкеңнің білесің бе не көргеніп,
Ағаңның сезесің бе неге өлгенін.
Сен сонда аңғардың ба, байқадың ба
Өмірдің нелер қилы кезеңдерін?!

Сездің бе, сол өмірдің дауылдарын,
Білдің бе, жаңа жарқып қауым барын.
Мәуесі бостапдықтың шешек атып,
Жайнатқан сен тугаңда ауыл маңын.

Біз онша бойымызды сыламадық,
Жақпадың бетке далап,
қынаны алып.

Жайқалған жапырағы жасыл жазға,
Кірмедік есік ашып, тура барып.

Өткердік өртіңді де жалыныңды,
Қайсар шак қарымызға қару ілді.
Сол бір кез түсте емес, өңімізде,—
Білмедік

Сән — жібекке малынуды.

Толқында ұйқымызды төртке бөліп,
Сап түзеп, ұран салып,

өткесі едік.

«Темірді қызуыңда соғамыз!» деп,
Жыр құйдық, жаңа өмірге өктем сніп.

Ғафу ет!

Айтамын деп, кетсем қызып,
Сабыр ет!

Кетпе балам, сөзімді үзіп.
Оқисың, тек кітаптан, білемін мен,
Оқиға, цифр, жылдың күнін тізіп...

Бұл өмір оңайлықпен келгені жоқ,
Цифрдің бергенінен бермегі көп.
Жылдардың ауыр-ауыр апаттары,
Тарихтың бұралаң жол, тербеуі көп.

Сом болат өздігінен соғылмаған,
(Бермейді өмір аяп жолың саған).
Еңбектің, күрестің де бұра кілтін,
Қалмасын жерде бір дән орылмаған.

Жаныңды қасиетті шарпи ағын,
Тас түйін балапаны қарт ұяның.
Қаһарман ұлы қолдың солдаты боп,
Кіріпсің қатарына партияның.

Дешиннің таза сақтап қағидасын,
Кірлетпе, тот шалмасын жан пидасын;
Тар шеңбер,
Өресіз ой өрлетпейді,
Шалқып жүз марксизм дариясын.

Аз жылдар балалықпен өтті-кетті,
Ақылға өлшеу табар мезгіл жетті.
Тура, әділ коммунисте өмір сүріп,
Кірішіксіз таза сақта партбилетті!

Ұлы бастама

Алда тұр Қазан вокзалы,
Әлемге жаршы астана.
Келеді адам абзалы,
Бастайтын ұлы бастама
Паровоз,
депо алаңы
Халайық бүкіл тұр ұйып.
Естіліп басқан қадамы
Келеді көсем, күн сүйіп.
Көрсетпек өзі өнеге,
Бастамак өзі ұлы істі.
Көтерген өзі бөрене
Көреді халық Пльичті.
Күн жексенбі.
Болды кеш.
Бастама солай басталды.
Жнылған бір топ коммунист
Бастады кәрі-жастарды.
Көтеріп зілдей бөрене

Ортада Ленин тұрды өзі,
Келеді көсем,
 келеді,
Мандайын сүйіп күн көзі.
 Жаңғырды жүзі жер, көктің,
Ол жылдар —
 жылжып өткелі.
Коммунистік еңбектің,
Басталды содан көктемі!

Асыл ойлар

Күні ғажап Москваңыз балқыды.
Асыл ойлар.
 Ақыл-ойлар шалқыды.
Тұс-тұсынан Кремльде тоғысты
Еліміздің шадыманды тартуы.
Шалқар Отан перзенттері жиялған
Қалың орман, заңғар таулы кырдан
Қанат қағып, түлеп ұшқан қырандар
Берекелі, бір ауызды ұйымнап.
Жылы лебіз, пұрлы жүздер
 жарқылдап
Терең ойлар, асыл сөздер саңқылдап
Тітіретіп капиталдың түбегін
Қалтыратты,
 Нажағағайдай шартылдап.
Күйініп қас,
 Сүйінеді досымыз.
Күн дегенің,
 Таң дегенің — осы біз.
Кереметтен, ғажайыптан жол тапқан

Біз — әлемнің алдындағы көшіміз.
Ма, партиям!

Көреріме көз берген.
Терең сырлы сөйлеуіме сөз берген.
Бас немін күдіретті күшіңе,
Өз алдында берген анттан өзгермен...
Ұштым талай бөктеріңнен қиялап,
Ұшап-теңіз көз жетпейтін қияны ап.
Толғау болып минут сайын жүрекке,
Көкірегіме парасатың ұялап.
Алғы шепте,

Алғы сапта келеміз.

Жерде тұрып Айға жетті төбеміз.
Арман болған адамзатқа ежелден,
Коммунизм сарайына енеміз.
Зұлымдығып, сұм қиялып жорып-ақ
Жүрсе дағы бізді дұшпан торып-ақ;
Молшылықтың мұхитында жүземіз.
Коммунизм кемесінен орын ап.
Нөсер дауыл, сұрапылда бұрқапқан
Таң ұлымыз,

Таң жырымыз шырқалған.

Коммунистер,—

Адамзаттың асылы,

Жолым айқып

Күнім жарық, бұлтарман!

Гүл егеміз шексіз-шетсіз шөлдерге,
Нұр береміз тепкі көрген елдерге.
Бақ орнатып, бұлбұлдарын сайратып
Су береміз қаңсып жатқан белдерге
Кремльден нұр құйылған сарайдан;
Бізден ғана жүрек тербеп тарайды ән.
Жұлдыздарды қолдан тізіп, жайнатып
Шұғыла боп шашыраймыз арайдан.

Нұр себілген,
Гүл егілген жолыма,
Кереметтің кілтін алдым қолыма.
Ей, капитал!

Сары албасты сұрқия
Біз жасаймыз омақасар сорыңа.
Таң ұлымыз,

Тағы үніміз шырқалған.
Сұрапылда, дауылдарда бұрқанған.
Коммунизм кемесімен жүземіз,
Компасымыз берік қолда бұлтарман
Уа, партия!

Терең ойлы сөз берген.
Көреріме нұр жанарлы көз берген.
Тағзым етем құдіретті күшіңе,
Мен сенгемін,

Берік анттан өзгермен!

„Кашира“ нұры

Тенселеді ақ қайың,
Тербеледі жапырақ,
Бұлбұл қағып тандайын,
Маужыраған атырап,
Меруерттей танғы шық,
Көктем жауын себелеп,
Гүлден гүлге, гүлге ұшып,
Күрен қапат көбелек,
Оқа өзені гүрілдеп,
Төбіренді де басылды,
Келді Лешин күлімдеп,
Көруге өзі Каширді.
«Келді!

Келді Ильич!»

Шаруалар қуанған.
«Басталады құрылыс»—
Бүгін Кашир нұрланған.
12 мың киловат,
Станция салынбақ,
Кең Россия жарқырап,
Ильич шамы жағылмақ,
Көсем көзі күлімдеп;
«Каширка» деп атады.
Кетті әлемге дүрілдеп,
«Кашираның» атағы...
Сандуғаштар сайрады,
Бұлбұл қағып тандайын.
Бүршіктеп гүл жайнады,
Көк желекті ақ қайың.
Сол бір өткен жылдарда,
Күн күлімдей қарады.
Жаркылдаған нұрлар да
«Каширадан» тарады...

Сап түзген айдынды,
Салтанат солай басталар.
Жаңғырта көкті айбынды
Жырланды «Интернационал!»
Ока өзені ағады,
«Нұрын жағып берді»,— деп
Бұлбұл күйге салады,
«Ильич бізге келді»,— деп
Шағалалар шаңқылдап,
Ока өзенін сағалап.
Акқу, қазы қаңқылдап
Қос қанатын сабалап.

* * *

Жұмысшы табы — күрескер,
Шеру тартып барады.
Қазіргі алып ГРЭС-тер
«Каширадан» тарады..
«Кашира» сәуле төгеді,
Бүгін атқан таңға да.
Елге шұғыла себеді:
Волга, алып Ангара.
Әнші құстар сайраған,
Шадыман күйдің жырларын.
Көремін, мен, жайнаған
Елдің мұзарт шыңдарын.
Ескерткіштің тұғыры,
Көрінеді алыстан,
Күнде сүйіп күн нұры
Көсеммен қол алысқан.
Болмасам да «Каширде»
Маған сәуле төгеді.
Зәулім, биік әсемге,
Жұпар жауын себеді.

Адамзаттың мұрады,
Мұң-арманы табылды.
Социализм шырағы
«Қаширада» жағылды.
Елдің арай таңында,
Тасиды өзен гүрілдеп.
Ленин отыр жапында,
Ленин отыр күлімдеп.
Шырайында нұр ойнап,
Көріп отыр:

Ол — бүгін.

Шұғыла ойнап,

Күн тойлап,

Желпиді аспан түндігін.

Азаматпын, арлымын,

Грашнттей қауымым.

Ақындар

қалам ал,

бүгін.—

Сок, асқак жыр дабылып!

Жалықпаймын жырлауға,—

Нұрдан нұрлар — нұрлы,— деп

Кім жалығар тыңдауға

Беттен өпсе нұрлы леп,

Қайың, талдар ырғалып,

Тербеледі жапырақ.

Күн көсемнен нұр алып

Маужырап тұр атырап!

Жеті шатыр

Тұп-тұнық,
 Ымырт мезгіл,
 Ертіс көлбеп,
Ақ көбік жылжып қана жарға өрлеп.
Ірендеп сұр жыланша сумаң қағып,
Жүгіріп баяу ғана шалқып, тербеп.

Күйініп, мұңға батып алтын Алтай,
Қабағын қарсы түйіп салқын Алтай,
Толғанып, тоқсан толқып, томырайып,
Түйгендей ішке сырып, данқын Алтай.

Шыңында Шыңғыстаудың бүркіт ұшып,
Оранып шымылдығын бұлт кұшып,
Бізғарлы ақ көрпесін сілке тастап,
Көк тайғак, мұз бөленіп, қырау құсып.

Тәкаппар Тарбагатай тарғылданып,
Соққан жел саласынан әнге салып,
Жартасы бейне пардай тізе шөгіп
Сырымды біл дегендей маңызданып.

Таулардың арасында Арқадағы
Атақты бір сұлуы Қарқаралы,
Қаншама тәкаппар боп керілсе де,
Жүректен бір қайғысы тарқамады.

Әлдекім сырып оның білмеді ме?
Әлдекім аяқ басып жүрмеді ме?
Күрсініп, ішін тартып, ыза шегіп,
Сағадан жел соқтырып гүледі ме?

Баянның қошыратып соққан желі,
Ашызақ, сардалашын салқын лебі,
Тау мүлгіп, тасы қалғып, суы жылжып,
Құлаққа бір тарихты күбірледі:

Ертеде ерке Ертістің жағасында,
Қысаң бел, қиюлапған сағасында,
Жатыпты жеті аушы шатыр тігіп
Ертістің шалқып аққан саласында.

Жеті аушы еп Ертіске салып қармақ,
Кім білсін, қонды ма әлде сусын талғап?
Керіліп кербезденген аққу құсы,
Шалықтап ұшты ма екен көкке самғап?

Жеті аушы жеті шатыр құрып алып,
Ертіске жатыпты ғой қармақ салып,
Жеті аушы,

Жеті шатыр —

Семипалат —

Деген сөз

Болған тарих, қалған анық.

Болғалы Семипалат жылдар өткен,
Талай тау қайғыланып нардай шөккен,
Зарлаған аясында әлдекімдер,
Шын жүрек махаббатты күткен көктен.

Шалықтап шын басында талай бүркіт,
Таба алмай қонар жерін кеткен үркіп,
Алтайың, Тарбағатай, Шыңғысыңның
Басынап жылап қана жаңбыр бүркіп.

Керілген кербез сұлу Қарқаралы,
Өксігі сұлу таудың тарқамады.

Баянның қоңыр желі күбірлетіп,
Қайдағы қайғыны айтып Арқадағы.

Жыл өтті, жыл артынан жылдар қуып,
Күн балқып шапақ атты таңы туып,
Шалықтап бүркіт ұшып,
Шағала ойнап,
Сырылды үрке қашып ызғар, суық.

Алтайдың алтын төгіп көмірінен,
Мақтанып Тарбағатай бедерімен
Жұпардай жібек желді бүрке тастап
Шыңғыстың асып түсті беделінен.

Ертістен бұйра жалды толқын қалқып,—
Есіліп, жарыса ойнап, тасып, шалқып.
Шомылып алтын шабақ асыр салып,
Атқанда күні шалқып, айы балқып.

Шалықтап шыңға бүркіт қақты қанат,
Шаттыққа бөленген жұрт, зор салтанат.
Ертеде жеті шатыр желбеңдесе,
Қазірде Социалистік Семипалат!

Алатаудың бауыры

Мөлдір шыққан бөленіп,
Жетісудың сауыры.
Койнауынан су жылжып,
Алатаудың бауыры.

Бесігінде найкалып
Күн шыққанда ұядан,
Раушан гүлдер жайқалып,
Бас неді қиядан.

Әпші құстар сұңқылдап,
Тау тағысы секірген,
Балқурайы теңселіп,
Ақ миясы жетілген.

Сауық-сайран, тамаша
Саяхаттап жүргенін.
Шыннан қырап сорғалап,
Таутекені ілгені.

Тау басында аршаның
Жұпар иісі аңқыған.
Ақ бас бұра шындарын
Бұлт бүркеп, шарпыған.

Көрсен сонда бір қызық
Алатаудың бауыры.
Таң сәріден бөленген
Мөлдір шыққа сауыры.

Кавказ

Биік шың, көкті сүйіп тұрған Кавказ,
Шешен тіл, акындар жыр қылған Кавказ.
Тұлғалы ер, қарақат көз арулар да
Танданып саған мойнын бұрған Кавказ.

Телегей терең теңіз салып ойнақ,
Бетінде күмістей боп кірпігі ойнап.
Бұйра жал таудың арғы бөктерінде
Сән бітіп, сансыз ағаш шыққан бойлап.

Сұлудай әсем қаққан карағайы,
Жұпардай нісің шашып тау маңайы.
Тау қалғып,

жел тамылжып,

шың ұзарып,

Нұр бөлеп қызыл шарқат күн арайы.

Тау Кавказ канат жайып жер-жиһанға,
Күлдіріп, тыныс беріп барлық жанға.
Тұманын тау басынап серпе тастап,
Сырласқан биік құзы алтын таңға.

Соза алмас ешбір жау да құлашын да,
«Тау Кавказ мәңгі-бақи тұрасың да.
Тауда ұшып, жел сыдырған қапатымен
Қырағы қыран бүркіт шың басында...

Қазбек

Дарига, мен Кавказдың қыраны емен,
Соргалап шүйілер ем көктен төмен.

Сүйемін, көкті құшқан Кавказ тауын,
Бұрқанған ағыны асау толқындарын.

Айбатты, тұрды Кавказ маған қарап,
Сездіріп даңқты өткен ғасыр санап...

Қосылған талай жырға асау Кавказ
Қазбек қолын артып қылады наз.

Аспаннан ұшқыр қыран шүйілгенде
Жырлаймын Кавказымның күйін мен де...

Бір шолып көкті сүйген Қазбек шынын,
Арнайды, Кавказ саған, ақын жырын!

Еділ бойлап

Күміс көбік Ақ Еділ,
Суынды сенің ішейін,
Құлаштап сермей қолымды,
Ескек қылып есейін.
Шомылайын, жүзейін,
Дариянды кешейін.

Өткенің де қамығып,
Мұңға батқан Еділ ең.
Жылжып қана жабығып,
Жылап аққан Еділ ең.
Тәтті кеусер суынды,
Айтшы, кімге беріп ең?..
Сырласуға сенімен
Келдім, міне, бүгін мен.

Сүйетін ем бұрыннан,
Еділдейін анамды.
Сол апаны көргенде.
Жүрек балқып, ой өрлеп,
Бойға шаттық таралды.
Еділім — анам! Жырладым,
Тыңда! Ақын балаңды,
Құшағында Қазапды,
Жырлайын сендей анамды,
Шаттық күйге бөлеген,
Шалқыған асыл ананың.
Сүйдіріп жібек желіне,
Сырластым да қарадым.
Бүгін, міне, нұрлапған,
Еділім сенің алабың.

Бұйра толқын, суың бал,
Қою қалың орманың.
Көрдім міне Еділдің,
Нұр сәулеге толғаның.
Елінде шаттық.

Қырында
Алтын астық орғаның.
Күйіне мен де қосылып,
Жырымды, міне, толғадым.

Самалында салқындап,
Бал суыңды ішейің.
Еділ бойлап...
Ән салып,
Ескегімді есейің.

Еділ — Дон

... Сызылды карта тағы да,
Құшақтасты Еділ — Дон.
Елдің шаттық, бағына
Құлпырып, гүлдей құба жон —
Сызылды карта.

Бақыттың
Ғажайып жолы ашылды.
Шалқыды көкте, ұласты үн,
Ақ Еділ ерке тасыды.
Кемеден керуен сап түзеп,
Бөленді міне сәулетке.
Астық, мақта,
Жүк тиеп,

Кешелмек елім дәулетке.
Княл емес, шындықтың
Есігін аштық тағы да.
Нұрын шашты күміс күн
Коммунизм таңына.
Каналдан гүрлеп су тасып,
Көтеріле толқын шу...
Орман гулеп, дуласып,
Шалқымақ жерде бұйра ну.
Өмірде ойға сыймайтын,
Бұрадық кілтін ұлы істің.
Дәулетін елге сыйлайтын
Керемет шалқар құрылыстың.
Теңізді топшым қақ жарып.
Жүземін терең түпсізге.
Кемеде шалқып,

Ән салып,

Үн беремін тілсізге.
Айдынды Дон,

Ерке Еділ.

Тел өзен ең ертеден.
Екеуің тілек қосып бір —
Ел үшін шалқы.

Еркеле!

Бойымды алып, көз тартып,
Қартаның ғажап сызығы.
Жұлдыз жағып, нұр балқып
Цимлян гидроузелы.
Дон жаяды құшағын,
Толқын жылжып Еділден.
Шалқып шұгла, ну, сағым,
Мен қолемін Еділмен.
Қанатым толқын сабалап,
Тасыған күшім, жігерім.
Әлемді әнім аралап,

Өмірге сәуле беремін.
Асау толқын,
Жыпды жел,
Бас идің бізге, жеңілдің.
Қызығып жайлап көреді ел,
Бейбітшілік өмірдің.
Қайна, еңбектің бұлағы,
Сызылды карта тағы да.
Жиһанның нұрлы шырағы
Коммунизм танына!
Еркеле Еділ!
Ел жайна.
Дон — құшақ жай, алқала.
Шырқа бұлбұл, ән сайра,
Көз салды елім картаға.

Саяндағы қалашық

Биік Саян бөктері
Шуше деген қалашық.
Қыстың қысып өктемі
Қалашықты мұң басып.

Қалашықта тұрғын ел,
Жандай сүйді дананы,
Жарқын бейне, кемеңгер,
Бөлеп нұрға қаланы.

Жабыққандар сұрап жөн,
Талыққандар тынықты.
Қамыққандар алып дем,
Мұнды шерін ұмытты.

Тау Саянның бөктері
Жарқырады нұрынан.
Тұса Саян көктемі
Жадырады жырынан...

Тау бүркіті жар салып,
Мұхит та тең келмеген.
Қара бұлтты қак жарып
Дауылда қанат сермеген.

Туғанына дана адам
Әлде пеше жыл өтті.
Кемеңгер ойлар тараған
Үйді Саян күзетті. †

Боран, желден қалкалап,
Бөктерінде тау Саян.
Ізгі үйді алкалап,
Күзетеді паң Саян.

Аңыз стіп аталар,
Жыр шертеді апалар.
«Ленин дейін ата бар!»—
Деп шырқайды балалар.

Кейде Саян тым аскак,
Ұлы адамды көргенге
Бораны да толастап,
Қолынан дәм бергенде.

Тарихынан Лениннің,
Саян,—
Баян етеді.
Тербеліп жел Сибирьден
Калифорнияға жетеді.

Сенің тұлғаң

(С. М. Кировке)

Ленинград граниттей
Қамал болып тұрған шақта.
Жауды жайпап
Бет каратпай
Тұмсығынан ұрған шақта,
Зенбіректер гүрсіл атып,
Нажағайлар ойнағанда,
Алмас қылыш суырылып,
Көк сүңгілер бойлағанда,
Қалың орман қақ айрылып,
Нулы тоғай түнергенде,
Қос-қосынан самолетті
Қара бұлттай жібергенде,
Күн шатырлап, көкті жарып,
Жер дірілдеп теңселгенде,
Ежелгі жау майдандасып,
Жүрегін жеп жұлқынғанда, —
Ленинград алыпбайтын
Берік қамал болды қақпа.
Осы шақта

Сенің тұлғаң
Жүрді бірге алғы сапта!
Әр жауынгер жүргінде
Сенің атың қуат беріп,
Соқты жауды,
Талқандады,
Ер жауынгер төсін керіп,
Жағаластық сонда жаумен
Жолатпадық қалаға біз.
Сумандаған сұр жыланды
Кіргізбедік араға біз.

Сонда сенің даңқыңменен
Ту көтере аттадық біз.
Сонда сенің салтынменен
Қатар түзеп сапталдық біз,
Сонда сенің өмір сүйген
Өсиетінді ақтадық біз,
Ойран салып, жауды қуа
Ойсырата таптадық біз.
Жеңіс туын көтердік біз.
Шалдырмадық ешбір даққа.
Әрқашанда сенің даңқын
Сенің тұлғаң — алғы сапта!

Ана аттанды

Ызалы қайрат кернеген,
Жалынды жігер тербеген,
Тербеген сайын өрлеген
Қарсыласып майданда
Қарулы қолын сермеген.
Қайратты ана аттанды.

Жауға қарсы ашынып,
Жауға құрал асынып,
Жау үстінен асырып,—
Оқ жаудырып, доп тастап,
Беттескенді қашырып,
Айбатты ана аттанды.

Жаудың камал тобына,
Жау жаудырған оғына,
Түйіліп жау сорына,

Шүйіле тартып, кектеніп,
Түсірмекке орына,
Кекті ана аттанды.

Топ-тобымен күнбе-күн,
Жоқ қылмаққа күндерің;
Төбеттердің үргенін,
Фашистердің, зұлымның
Өшірмекке үндерің,
Кетті ана майдаңға,
Кекті ана аттанды!

Абайға

Тұлпардай қызып,
Лашындай сызып,
 Ой теңізін жүзгенде...
Тағыға шауып,
Асылын тауып,
 Жыр маржанын тізгенде
 Толғандың, толқып ән салдың,
 Шалқыдың, шырқап жар салдың.
Кестелеп жырды,
Дестелеп сырды,
 Оюын ойдың қиындап.
Қайратты ақыл,
Сөзіңнен накыл,
 Қиуаға шапқан қиқулап.
 Алтын пақыс кемері,
 Сымдай пәзік бедері.
 Жырыңда базар,

Сөзіңде ажар,
 Бәйшешекке көмілген.
 Бұлтты сырып,
 Түнекті түріп,
 Таң рауаны көрінген.
 Алғыр княл,
 Ұшқыр жап,
 Алыстап тартып ұқтырған.
 Еңбексіз ыржаң,
 Күлкішіл қылжаң,
 Еріншек, масыл, шағым, дау.
 Жұмыссыз адам,
 Санасыз падан;
 Саналы саған болды жау.
 Жырыңды тоқып өрмекке,
 Шақырдың жұртты еңбекке.
 Жақсаң да шырақ,
 Ұқпады бірақ,
 Өсекшіл, ойсыз, сумаңдар,
 «Атадан алтау»,
 Ежелдеп жалқау,
 Ұятсыз, жебір, жылмаңдар,
 Көрдің де соны күйіндің,
 Қырандай шалқып түйілдің.
 Лағылдай қырлы,
 Жұлдыздай нұрлы,
 Жыр жауһарын екшедің.
 Жүректен ыстық,
 Махаббат, достық,
 Әделетті көкседің
 «Толғауы тоқсап тіліңмен»,
 Самород алтын жырыңмен.
 «Қадірлі басым,
 Қайратты жасым
 Айғаймен өтті амал жоқ»,—

Ден күйінген,
Дерт шүйілген.
Енді ондай заман жоқ.
Рауандап атқап сұлу таң,
Әделет заман,
Алтын заң.
Түрленіп елім,
Гүлденіп жерім,
Қызыл арай күн туды.
Таны да сұлу,
Заңы да сұлу
Асқақтаған үн туды.
Елімде күнде мереке,
Қызықты думан, береке.
Сымбатты тұлға,
Қияндап шыңға,
Аспанды алып, көк шалдың.
Жырыңды оқып,
Жүрекке тоқып,
Сусындадым, мен қандым.
Өлген жоқсың, тірісің,
Халықтың сүйер ұлысын.
«Қиуадан шауып,
Қисынын тауып»
Жыр жауһарып тіздің сен.
Жүйріктей кызып,
Лашындай сызып,
Ой мұхитын жүздің сен.
Елді әнің аралай,
Кемеңгер ақып, дана Абай.

Жүз жасаған домбыра

1

Ойдырып алған домбыра
Үйеңкінің түбінен,
Сағағынан үзілте
Күй ырғалып шегінен,
Төгілгендей тасқын жыр,
Тартылғандай терең сыр.
Бойды билеп үйімен:
Домбыраны қолға алып,
Сонда біраз толғанып,
Ойға түстім тұңғық;
«Қай орманды аралап,
Қай бұтақты саялап,
Қай безектің түбінен
Алған екен кім қиып?..»
Он саусағы жорғалап,
Қандай күйге салды екен?
Сүмбіл шашын толқытып,
Сүйрік саусак, бал бармақ,
Бұрала басып сылқылдап,
Қандай ару қолына
Тартамын деп алды екен?
Қандай ақын асқақтап,
Аққу менен үн қосып
Домбыраны тартты екен?
Азу тістен айрылған,
Әлде күміс сақалды,
Қапсағай келген қарт па екен?
Төбіне мінген тұлпарын
Төлағай сынды жас па екен?
Ер жігітке қосылып,
Ең далада шырқаған,

Әлде қолаң шаш па екен?
Ақ сүйекпен пақыстап,
Жез шегені қаусырып,
Қандай шебер қақты екен?
Қалампырлы қалтаны,
Ақ үкісін жайқалтып,
Он саусағы майысып,
Қандай сұлу тақты екен?
Әлде Арқаның ақыны
Домбыраны өңгеріп,
Төкті ме екен көз жасын
Үйенкінің түбіне,
Жалтаң қағып,
Жалт беріп,
Қонды ма екен лашын?
Бұлдыр-бұлдыр заманда
Құлазыған даланың,
Бұлдыр күйін шертті ме?
Жарактанған от шашқан
Дүлдүл күйін шертті ме?
Әлде мұнды сазбенен
Елжіретіп жүректі,
Бойды ерітіп балқытып,—
Бұлбұл күйін шертті ме?
Қос шегінен күй шықпай,
Пернесінен жыр шықпай,
Тұрды ма екен тұншығып,
Жатты ма екен көміліп,
Басты ма екен табанға,
Салды ма екен аранға,
Аңызак жел құйындап,
Жын ойнағы желігіп,
Кейде шалқып, дүркіреп,
«Боз інгенді» салды ма?
Он саусаққа оралып,

Жасыл қанат көбелек
Пәруана боп жаңды ма?
Кейде нөсер соқтырып
Жел күйінің лебімен
Шың шынарын шалды ма?
Түп баяулап, маужырап,
Ұйқыға батқан тағы да,
Жел сүйрелеп сарынын
Сарғая тындап қалды ма?
Ойшады ма саусағы,
Күдері әлде Біржанның,
Үкілеп тағып айдарын,
Бабына келіп ырғалған
Пернесі ме Нұржанның?

II

Үйеңкінің түбінен
Ойдырып алған домбыра.
Домбыраны көргенде
Ой түскендей соңғыға.
Перне бойлап он саусақ
Сырын айтар домбыра.
Қос ішегінен күй төгіп
Домбыраны оң бұра,
Оң бұрасаң домбыра,
Сырын айтар соңғыға:
«Бұлдыр-бұлдыр заманның,
Бұлаңынан өткемін.
Жүрек сырын жұмбақтап,
Тындаушыға шерткемін,
Жұртым жапқан жалынға
Мен де бірге күйгемін.
Қолаң шашты арудың

Бұғайынан сүйгемін,
Жарақтанған жорықтың
Тобын жара кіргемін.
Жүз жасаған жасымда,
Мен халықпен біргемін!
Талықсыған кезеңде
Күңірене күй біткен.
Жабырқаған заманда
Жадырата тіл біткен»—
Дегендей боп, сырласты
Қос ішекті, жез тиек,—
Жүз жасаған домбыра;
Шадыманды күй ашты,
Ұрпағына, соңғыға.
Сонда мен де тыңдадым,
Қарт домбыра сырласым,
Аңсағандай томсарып,
Ақын Абай құрдасын...

III

Үйеңкінің түбінен
Ойдырып алған домбыра,
Пернесі күй шалқытсын
Қос құлағын оң бұра.
Асқар-асқар тауларды
Аса бір асып жол қыла,
Мұнарланған сағымға
Елдің көшін қондыра,
Домбыраны көргенде,
Ой салады соңғыға,
Ал, қолына, оң бұра!
Жаз жайлауын жайпатып,
Жадыраған заманның

Күйіне келіп қосыла
Жүз жасалған домбыра.
Болдыра көрме, болдыра;
Шашуынды жырлап бер,
Ал, әлеумет, тыңдап көр!
Шертсін күйін домбыра,
Қалампырлы қос түйнек,
Ақ үкісін жайқалтып,
Бұлбұл үшін сызылта
Тел жорғадай тайпалтып
Сөз бабасы абыздай,
Қарт шежіре сұңғыла,
Күннен күшті беделі,
Өркендеген өрені
Тартсын күйін домбыра
Мирасқоры соңғыға!

Бағанаға сүйенгендер

I

Түпгі ол бір шамасы,
Шет елдің бір қаласы,
Қаңырайған,
Тым бұйық.

Түссіз, түрсіз,—
Ажарсыз,
Күнсыз, нұрсыз, базарсыз,
Мұңға батқан тұңғыық.
Жері де түрсіз секілді,
Көгі де күнсіз секілді,
Әйтеуір, бір мұң басқан.
Кейде ауыр күрсініп,
Кейде ызаға тұншығып,
Ыңырсыған үн басқан.
Толып жатқан бағана,
(одап әрі санама...)
Ұзын көше, зор алаң...

Дір-дір етіп негі,
Бағанаға сүйеніп
Зар илейді бір адам,
Жалтылдаған күймелер,
Жылтыраған түймелер,
Тіміскіп жүр ерінбей...
Қарғыс айтқан күбірлеп,
Жылап тұрған дірілдеп,
Жап-жас жігіт өрімдей.

— Жігіт,
Неге жылайсың?
— Жыламай қалай шыдайсың,
Кәсібім жоқ,
Жұмыс жоқ.

Бір тын жоқ қалтада,
 (түспегелі қалтаға...)
Нелер уақыт.
Болды көп...
Әлсіз бе, әлде
Күйсіз бе?
(Кім біледі үйсіз бе?..)
Жігіт жерге құлады.
Көзден жасы мөлтілдеп,
Жұмыссыз сорлы еңкілдеп.
Жер бауырлай жылады.
Күңіренген бір қала,
Толып жатқан бағана,
Бағанаға сүйеніп,
Бір жігіт тұр тағы да,
(Өткендерге жалына...)
Дір-дір етіп негі.
— Жігіт неге жылайсың,
Неге қайыр сұрайсың.
Тіленшілік кәсіп пе?
Тілеп алған түйір нан,
(әлде саған бұйырған)
Ежелден бір пәсіп пе?
— Сұрама оны, ағажан,
Әлім бітті.
Берші нан?
Таң сәріден нәр татпай
Көзім кетті бұлдырап,
Қарауытып, тұнжырап,
Бір тілім де нан таппай,—
Деді де сорлы сүрінді,
Әлде нені қарғады...
Сандалғандар қаңғырып,
Бағана сайын жаңғырып,
Үнін қоса сарнады.

II

Түнгі он бір шамасы,
Шег елдің бір қаласы,
Күңіренген,
Зор алаң.
Тіленші, ылғи зарлы адам,
Бағана сайын сарпаған,
Дейсің бейне есалаң.
Ақшасы жоқ,
Наны жоқ,
Үйсіз,
Күйсіз,
Әлі жоқ,
Бар кәсібі тіленген.
Аш-жалаңаш дірілдеп,
Қарғыс айтып
Күбірлеп,
Бағанаға сүйенген.
Ыңыраған...
Сарпаған...
Күңіренген...
Зарлаған...
Аз-ақ қалған өлімге,
Түн,
Қараңғы,
Көңілсіз
Сыйқы кеткен
Өмірсіз
Капиталдың елінде.

Гүлден, Украина!

Назарым ауып қараймын саған,
Сүйікті достым,

қарындас-тумам.

Арылып қайғым,

жазылып жарам,

Көлінде сенің бетімді жуғам.

Мейірбан, ыстық қолыңды қысып,

Жүрегім тулап күлгемін бірге.

Нұрланған күннің шұғласы түсіп,

Қаладың кірпіш

косылды ірге.

Тұмсығын жаудың түрткізбей қағып,

Бетінен жердің сыпырдық айдап.

Қараймын саған назарым салып,

Көремін, сенің

тарихың айғақ:

Жүзінде сенің батырлық белгі,

Қасыңа түскен дулыға сыны.

Бітірмен санап тұлғалы ерді.

Елестер көзге көтерген туы.

Көтере елім асқақты әнді

Шырқайды жырлап сенімен бірге.

Тарастың үні тербетіп жанды,

«Қос арал» жайнап, оранды гүлге.

Кешеліп елің,

көркейіп қалаң,

Гүлдене жаса, сәулені құшып.

Миллион сәлем жолдаймын саған,

Мейірбан, ыстық қолыңды қысып!

Жұлдызды Москва

Сарайлар болған әлемде
Шаһарлар алуан салынған.
Жұлдыздар жанып көгінде
Шырақтар талай жағылған;
Бәрінен де солардың
Москва артық жаралған.
Айбыны асқар қамалдың
Іргесі берік қаланған.

Москваны мен сүйсем,
Жанындай сүйген елім де.
Москва — мені бөлеген
Жайдары, жайсаң өмірге.

Москва әнді ырғалтып,
Күй түсірген көңілге.
Жол тартып,
Сапар шеккемін
Мавзолейге,
Ленинге!
Әлемнің жүзі,
Ай беті
Москваға бұрылған.
Кремль — зәулім көк тіреп,
Жағылған жұлдыз нұрынан...

Москваны күн сүйіп
Жұлдыздан шоғын қадаған,
Әлемге бақыт жолдары
Москвадан тараған.
Соғады күйлі сағаты,
Айтылып совет ұраны.
Кремль қадап жұлдызын

Жағыла нұрдың шырағы;
Өмірдің асқар шыңында,
Жұлдыздың балқып нұрында,
Москва жайнап тұрады.

Май жыры

Шаттық үнді май жыры
Аралайды жер шарып.
Көкте балқып Май күні
Аялайды ел таңын.

Аспан асты құлпырып
Жасыл желек жамыла,
Таудан бұлақ бұлқышып,
Сырласады Майыма...

Бейбітшілік өмірдің
Туы қолда толқыған.
Жадыраған көңілдің,
Күйі керпей
Шалқып ән,
Майдың жыры,
Май үні,
Аралай түс, жер шарып.
Нұрыңды төк Май күні,
Ал құшаққа ел таңып!

Москва

Жарқыраған алтын шамың,
Гүл бөлеген Москва.

Сәуле бердің, жарқырадың,
Нұр бөлеген Москва.

Талай ғалым, данышпандар
Сенде туды Москва.

Сом білекті еліне айбар
Ер де туды Москва.

Неше ғасыр, заманапың
Айғағысың Москва.

Қызықты өмір берген заңын,
Айбарысың Москва.

Зәулім үйлер, болат қорған
Салтанатты Москва.

Шадыманды ұлы думан
Мархабатты Москва.

Сенде көсем Ленин үні,
Саңқылдаған Москва.

Бар әлемге Ленин нұры
Жарқылдаған Москва.

Сенде ақынның тасқын жыры
Тасқын атқан Москва.

Махаббаттың шаттық сыры
Толқып аққан Москва.

Берік қолда алтын қақпаң,
Аялаған Москва.

Барлық елге таң боп атқан
Сая-панам Москва!

Құтты болсын, қадамың!

Менің жылым:

күндей болып көрінген;
Арайыңнан нұр-шұғыла төгілген.
Қалың орман, заңғар тауды аймалап,
Ақ меруерт көктен саулап себілген.

Келші, жылым!

Нұр жүзіңе қарайын.

Келші, жылым!

Құшағыма алайын.

Келдің міне, ел төріне еркелеп,
Алқалайсың атқан таңның арайын.

Жылда жылжып, жылым менің келеді.
Жыл да маған күміс нұрын себеді.
Шат өмірді саялаған еліне
Менің жылым жылы сәлем береді.

Алдық жылым, сәлемінді, қуандық.
Шұғылаңның саясыңда сыландық.
Асқар-көктен асып түскен айдынды
Қолымызға қызыл шарқат ту алдық.

Келші, жылым!

Құшағыма аламын.

Нұр жүзіңе, күн жүзіңе қарадым.

Қазына артып ел төріне келіпсің,

Құтты болсын!

Құтты болсын, қадамың!

Қазан

Жанарын көздің суара,
Алдымда Қазан жайнады.
Зәулім үй. Биік мұнара.
Сандуғашы сайрады.

«Зиләйлүк» күйі тартылды,
«Тәфтиләу» кетті сызылып.
Алкабы әтір аңкиды,
Сандалдай қайың тізіліп,

Қапсандай құлақ құрышы,
Літқандай аңыз, ертегі:
Әр алаң, әр бір бұрышы
Маған да сырын шертеді...

Дауыл күн өткен сапырып
«Бұлақтың» баяу тынысын.
Жайратып жардан жапырып,
Қарағай, қалың жынысын.

Сырлы Қазан! Жыр Қазан,
Сағынып келген балаңмын.
Күй кернеген нұр Қазан,
Гүлдеріңнен нәр алдым.

Таң алды. Қазан керіліп,
Ұйқысы қанып, құлпырды.
Сылдырап, баяу ерініп,
Еділім өрге ұмтылды.

Көзінді шалып, нұр ойнап,
Кремль сарай сәулеті.
Гармонын тартып, су бойлап
Жас ұрпақ, Татар әулеті.

Көмкерген қайың атырабын,
Жырақтан көзің шолады.
Қарт емен жайған жапырағын
Көлеңдеп Тоқай орамы.

Жаңғыртқан осы орамды,
Жаңғырған Тоқай жырлары
Жырлаған біздің Оралды,
Жырлапған Қазақ мұңдары.

Тыңда, тыңда, беу Қазан!
Косайын күйге сәінді.
Алтын Қазан! Таң Қазан!
Үйрендім жаттап әніңді.

Әніне сенің балкыдым,
Сәніңе көзім тоймады.
Алдымда жайнап шалқыдың,
Сылаңдап нұрың ойнады.

Әлі де талай жазармын,
Есімде болар әр күнің...
Ғажап-ау, шіркін, Қазанның
Жайнаған гүлі, таң гүлің.

Елестеп өтіп көзіңнен.
Қазаным әсем, көрікті.
Аямай сенің өзіңнен
Көрікті саған беріпті.

Гүл құшақтап, гүл сүйіп,
Көк қанатты көбелек.
Бұлт көшіп, жер ніп,
Меруерт жауын себелеп.

Казанға келдiм төтелей,
«Көрейiн сенi»,— дедiм, мен.
Шалқып жатқан телегей,
Мөлдiрiн iштiм Едiлден.

Толыксып дәулет шалқыған,
Өрлетiп өрге өнерiн.
Туганым Татар халқынан
Толқыған тұлға көремiн.

«Тәфтиләу» күйi сызылып,
Сандуганы сайрады.
Саңдалдай қайың тiзiлiп,
Казаным, кербез, жайнауы...

Татар ақыны Нұр Баянға

Жағалай бiткен қайың, тал,
Шомылдық досым Едiлге,
«Нұрлы Казан», «Зәңгәр шәл»,
Толқып кеттi Едiлде.

Едiлде жүзiп еркелеп,
Жаясың досым күлашты
Пароход келдi ентелеп,
«Қайда,— деп ақын?»— сұрасты.

Шомылармыз тағы да,
Сөйлесермiз сыр жалғап.
Жапырағын жамыла,
«Ақ қайың» тұр сылаңдап.

Жырла, досым, жырлашы,
Бұл бір қызық күн екен.
Нұрдың әсем тұлғасы,
Толқындаған жыр екен!

Тоңай зиратында

О, дариға, акынбысың!
Келді досың, жақын кісің.
Жер анадан гүл құшақтап,
Мәңгі ұйықтап жатырмысың.

Бізбен бірге жүрсің қатар,
«Токта, әлі, бір таң атар!»—
Дегенінді, алдық жаттап
Қалың казак, туған татар.

Асыл ұлға мақтанамын.
Мен жырыңды жаттағамын
Бізге берген гауһарыңды
Жүрегіме сақтағамын.

Өзім сүйген акынбысың!
Мәңгі ұйықтап жатырмысың.
Гүл шоғыннан үзіп алып,
Хоштасты дос, жақын кісің.

екінші бөлім

Алатау әлі жас

I

Неше жылдар. Не жылдар,
Тұлғасынан айнымас.
Бұлт құшып көк шыңдар,
Алатау біздің — әлі жас.

Бөктерінде бұлағы
Ішсе кімдер қанбаған.
Басын иіп шынары,
Сыйлық тартты алмадан.

Күнде көрсен құлпырып,
Жылда көрсен жайнаған.
Талы көкке ұмтылып,
Әнші құсы сайраған.

Бала бүркіт қалықтап,
Бұлтты кетті қақ жарып.
Жүйрік княл шарықтап,
Сен қарайсың танданып.

Колмен қалап қойған ба,
Қатар тізген жартасын.

Қарап көзің тойған ба,
Талдың таққан алқасын.

Шынжыр балақ, жез қанат,
Шыңнан ұшқан түлегі.
Мекендеген ел қалап,
Жетісудың жүрегі.

Өрмелеген ақ қайың,
Бөктеріне таласа.
Мөлтілдеген дап-дайын
Мөлдір миуа тамаша...

Жетісуым, — жер, суың,
Балқаш біткен шұрайлы.
Күміс сағым құт нуың,
Таңғы толқын тулайды.

Қынамадай күрең бел,
Қысаң тартқан кезеңдер,
Салқын бұлақ, айдың көл,
Гүрілдеген өзендер.

Талай шықтым шың бойлап,
Ілияспен ілесіп.
Бірде шалқып, бірде ойнап,
Өпті беттен жел есіп.

Ақын еді-ау Ілияс,
Нөпен-нөсер жаудырған.
Мұрасы асыл — әлі жас,
Кұмарыңды қандырған.

Құлашымды кердім де,
Талай жүздім Ілені.

Маған таныс жерің де,
Сай-саласы, түбегі.

Жайған малы аралас
Төскейде ұйғыр бауырым.
Каптаған қойы қоралас,
Түстікте қырғыз ауылым.

Жапырағы жайқалған,
Кездім талай орманын.
Жанға жайлы тайпалған,
Тербеуімен жорғаның...

II

Жылдар өтті. Жыл өтті.
Мен ұшқалы Көкшеден.
Мені Алатау түлетті
(Елін көрдім өскелең).

Хан тәңірі жаңғырып,
Дүр сілкініп күздарын.
Сусынымды қандырып,
Таттым балдай мұздағын.

Кім айтады мені де,
«Шалдуар,— деп — шаршаған»,
Төсімді ашып желіне
Таң самалын қарсы алам.

Уа, Алатау!— Әлі жас,
Алқа такқан талы жас,
Күнде көрсең құлпырған
Жылда көрсең жайнаған
Тұлғасынан айнымас!

Медеу

Тау алкабы жарқабақ,
Жағалай біткен қарағай.
Тәкаппар шыны мұзбалақ
Қырынан күліп қарады ай.

Таң қалып кеткен талайлар,
Тамаша Медеу көркінен.
Көгілдір, тұнық бұйра жал,
Бұлдырап сағым серпілген.

Карасаң: тылсым, сиқырлы,
Тынысы соққан жүректің.
Көңілде толған мың күйді,
Шарықтап қиял түлеттің...

Тентек-ау, шіркін, кей кезде
Кететін тулап, селдетіп.
Бұрқанып, кейде, лезде
Толқынын тербеп, өрлетіп.

Сәукеле киіп мұзарттап,
Жағасы жыпыс, қалың ну.
Шымбұлақ тауга қол артқап,
Ағады жылжып Тұйықсу.

Балапан тастар тізіліп,
Қобыны кеткен қуалап.
Бедерлі қына сызылып,
Өтірдей аңқып ну алап.

Мольбертпен шыққан суреткер,
Медеуді талай шарлаған.
Заңғар шың, жасыл белесті өр,
Сұлудан сұлу таңдаған.

Аңғары әсем Алматым,
Сылаң қақты тау сүйіп.
Алмаймын «құдай жәннатын»,
Гүлдерім тұр-ау бас ініп.

Көңілге медет, дертке ем,
Маңайы самал шипалы.
Серпіліп, сергіп, сезіп сен,
Балбырап атар күй таңы...

Бөктерде қырғи суылдап,
Шыңында бүркіт шаңқылдап,
Жағалтай ұшқыр зуылдап,
Ән құсы тауда саңқылдап.

Барасың, кейде шын өрлеп,
Бүркіті ұшса ұядан.
Алматым тұр көлендеп
Қарасаң окшау княдан.

Тұнғандай көзің таң қалып,
Жарыса біткен құрақтан.
Сусындап іштім бір қапып
Тау жарып аққан бұлақтан.

Медеуім сылаң қағады,
Тулаған селден арылып.
Қыздырып күннің қарауы,
Жол берді шыңым жарылып.

Танданып кеткен талайлар,
Тамаша Медеу көркінен.
Сылдырлап бұлақ, суы бал,
Көгілдір перде серпілген.

Тау аңғары жар қабақ,
Жағалай нулы қарағай.
Шыңырау, шыңы мұзбалақ
Күлімдеп маған қарады ай.

Орман — елдің сәулеті

Қалың орман, кара орман,
Жасыл орман құлпырған.
Аулақ болса сұм қолдан,
Көкке қайың ұмтылған.

Жапырақтар жайқалып,
Жұпар сеуіп қарағай,
Тал, терегі шайқалып,
Еркелеген баладай.

Шырқағанда сызылтып,
Бұлбұл қонып талына.
Кейде баяу үзілтіп,
Арнағандай жарыңа.

Әпші торғай шырқатты,
Бармақтай-ау қарасы.
Құлпырды орман күйі тартты,
Таңда тындап қарашы...

Мәпелейік орманды,
Мәпелейік өсіріп.
Дүрілдете қойнаууды,
Орман өссін көсіліп.

Қыз беліндегі бұралып,
Тал, терегі жайқалсып.
Күміс сағым нұланып,
Ақ қайыңы шайқалсын.

Орман — елдің дәулеті,
Орман — елдің несібі.
Орман — жердің сәулеті,
Орман — ырыс бесігі.

Бала терек, ақ қайың,
Көкке бойлай ұмтылсын.
Жыл емес-ау, күн сайын,
Қалың орман құлпырсын!

Салқын көл

Суы мөлдір Салқын көл,
Саянда сенің сайрандап
Сағымды бел, шалғын жер,
Ойнадым сенде жайрандап.

Балалық өтті, ержеттім,
Есімді білдім, есейдім.
Көп жылдар болды, мен кеттім,
Белінен асып «Көшейдің».

Шомылған көлім, шыңырауым,
Толғанып, кейде жыладым.
Қызық еді-ау қырдағы үн,
Үшіді талай тыңдадым.

Оралдым тағы, Салкын көл,
Суына тағы шомылдым.
Шалғынды жер, алтын бел,
Көзіме күндей көріндің.

Бұлбұлы тоғай жаңғыртып,
Сайрады қанат қағынып,
Жылдар күтіп, таң күтіп,
Қалған ба мені сағынып?

Тербеліп әсем ақ кайың,
Талпынып айға ұмтылған.
Ырысқа толып өр, сайың,
Айдының қалай құлпырған.

Қуана сені жырладым,
Шомылған көлім, шыңырауым.
Бұлбұлдың жырын тындадым,
Тамаша-ау, шіркін, қырдағы үні!

Жасыл шапан киінді

Тал, теректе жарасып,
Жасыл шапан киінді.
Таутекелер таласып,
Құлан оттап үйірлі.

Талға қонып бұлбұлдар,
Қыран көкте бойлаған.
Сағым құшып бұйра жал,
Ерке марал ойнаған.

Маңғазданып тау, шыңы
Көкті тіреп, керіліп.
Мөлтілдейді таң шығы
Райхан гүлге себіліп.

Күн қызып, қар аршылған.
Тоймай жұтам ауаны.
Мөлтілдеген тамшылар
Маржан сеуіп. Жауады.

Шилі өзен

Ақ шні қадап үкісіп,
Бөдене ұшқан пырылдап.
Кім ұқсын тілің, кім білсің,
Бозторғай көкте шырылдап.

Шилі өзен беті айпадай
Жарқырап жатыр алыстан.
Өзенді орап, аймалай
Соғады самал қамыстан.

Жағалап өзен кемерін,
Қамысын алдым қалқаға.
Сұраса қаңдай керегің,
Шилі өзен берген Аркама.

Көркіне көзің тоймайды,
Белесте күміс пуларың...
Алқапта елім тойлайды
Толқыған дәулет думаның.

Тайынша

Ыстық-ақ Тайынша маған бала жастан
Мен сенде бал өмірге араласқам.
Айдыңды алқабыңнан айлы түнде
Асыр сап ақсүйекті ала қашқам.

Төбініп, тепендетіп көк құнанды,
Қиялдап бала көңіл жоқты-барды...
Ойынның ермегіне еремін деп,
Мен сенде талай күттім атқан танды.

Көсіліп, жалпақ жатқан дала едің ғой,
Мен онда ақыл-ойға шала едім ғой.
Қыс тұмақ, жазда киіп жалбағайды,
Сүйреткен талқұрықты бала едім ғой.

Қуырып аңыз-ақ жел жер танабың,
Көтеріп берекесін кең даланың,
Жел соқса азынатып аңғарыңнан,
Күй тартып күңірене мұңды алабың.

Кер кетіп, бірде күйреп, бірде күйрек,
Сықырлап кірекешің шана сүйреп.
Тоңған ба, домбыққан ба, қарлыққан ба,
«Уһілеп!..» үйіріле желмен билеп.

Сонда да: ыстық едің бала жастан,
Мен сенің сол күйіңе араласқам.
Аңқылдап, аңғарыңа асыр салдым,
Әлекті азабыңа қарамастан.

Соқса да сұрапылды салқын желің,
Ой-қырың, қырқа, жота, белестерің:
Бәрі де маған ыстық, маған қызық,
Теңізге теңемеуші ем Тайынша көлің.

... Ол кезде, солай еді өткендерің,
Өткен күш, өткендерің-кеткендерін...
Азабың арылыпты аңғарыңнан,
Бақшасын өз қолымен еккенде елім.

Алты жер, самалды жел, салқындадым.
Айдынды алқабында жарқылдадым.
Жадағай, жүдеу тартқан жапан емес,
Көремін сәулетіңнің шарқ ұрғанын.

Тайынша — сүюші едім бала жастан.
Көліңе қараушы едім көбік шашқан.
Айдынды аңғарыңда таң күзетіп,
Мен сенде бал өмірге араласқам.

Көкшедегі көк шатыр

Көкше, Көкше, тағы сені аңсадым,
Сағындырды сексен көлің, кәусарың.
Өзінде өскен балғын кезгі күндерді
Қалай жырлап, уа, достарым, таусармын!

Еркелеткен елің сені «Көкше»! — деп,
Әтірдейін аңғарыңда ескен леп.
Жасыл күмбез,
төңкерілген шатырын
Қалағандай сұлу қолмен текшелеп.

Әжем менің дарқан еді, жайдары,
Айтатұғын әңгімесін қайдағы...
«Сексен көлден сегіз тамшы су ішсең
Балам, балам, саулығыңа пайдалы...»

Әже сөзі еңген әбден құлаққа,
Аунап жаттым көк майсалы құраққа.
Сексен көлдің айнадайын айдыны,
Ұқсас еді жүз толқыған сынапқа.

Сексен көлде көк шатырлы қарағай,
Қатар тілген, көкке бойлап жағалай
Қалың арша қою біткен тебендеп,
Қолын созып әлдилеген баладай.

Айыр өркеш сұлу Көкше тауының,
Әлсіп-әлсіп сеуіп меруерт жауының;
Сілкіндіріп, кенелдіріп тастайтын
Қойнауында қоныс еткен ауылын.

Ауыл қандай самаладай тізілген,
Нәзік үндер орманында үзілген,
Сап құбылып, жалт-жұлт етіп,
жарқылдап.
Төгілгендей нұр сәулесі жүзіңнен.

Жанға сая, дертке шипа самалың,
Қайықпенен кездім Бура аралын.
Торайғырдың оқшау текше шыңында
Бала бүркіт бар ма екен деп қарадым.

Талай ақын өткен сенің тұсыңнап,
Сонда Көкшем көк пердесін ысырған,
Қанаттанып Сәкен, Ілияс санқылдап,
Сен де Ыбырай «Гәкку» құсын ұшырған.

Таң сәріден Сандықтауың бұлдырап,
Қараша көл. Зерендіден құлдырап,
Алқабында әп мен күйден үй тігіп,
Пернелерің тастағандай мың бұрап...

Артық емес, десем жердің еркесі,
Тау шоктығы көкті құшқан өркеші.
Көріктенген салтанатың тамаша,
Ғажапсың-ау! Қазақстан өлкесі!

Көкше, Көкше! Тағы сені аңсадым,
Сағындырды сылдыраған кәусарың.
Өзінде өскен бала кезгі күндерді
Қалай жырлап, уа, достарым, таусармын!

Сәкен келгенде

(Өлеңдер дәптерінен)

I

«Жер бөліске келеді
Сәкен Қызылордадан.
Жерді бөліп береді,
«Саумалкөлден», «Тоңбадан».

«Алабота» аңғарын,
Енді өзіміз аламыз.
«Шолаққайың жайлауын
Біздікі, шөбін шабамыз»,—

Деген сөздер жел қуып,
Кетті аралап ауылды.
Қуандырды бұл үміт
Жарлы-жалшы қауымды

II

Қоныс еткен біздің ел
Көкшетаудың бауырың,
Әдеіі арнап, барып көр
Қарағаштың ауылың.

«Ақ дөңгілден» әрі асып
Аттамаған аяғың.
Шонжарлармен таласып,
Жеген сокқы таяғың.

Қарағаштың тұрағың
Аңызак жел билеген,
Көктем жауған шұғаның
Ұлтарағы тимеген.

III

«Сәкен келді! Сәкен»,— деп,
Ауыл у-шу. Бір қызық,
«Сүйіншінді әкел!»— деп,
Кәрі әжемді тұрғызып.

Жас келіншек, балғындар
Білек-жеңіп түрінді.
Көк орайлы шалғында,
Арнаулы үй тігілді.

IV

Арканы кезіп терсе ой,
Асқақ қиял өрлейді.
Күнде жұмыс. Түн бойы,—
Жаққан шамы сөнбейді.

Айлы кеште күн сайын,
Аралайтып аңғарды.
Ну қарағай, ақ кайың,
Әсем бұйра талдарды.

Жапасады жалшымен,
Жолдасындай сырлас боп.
Жылқышымен, малшымен
Жасы бірге құрдас боп.

Жырдың кілтін бұрайды
«Сыр сандығын» ақтарған.
Жазады да сұрайды,
Әңгімешіл қарттардан.

Анасындай көреді,
Сексендегі әжемді,
Еркелетіп күледі,
Бес жастағы Бәженді.

Үні өшкен, үрейлі
Өңшең шонжар ақырған.
Жер бөледі кедейге,
Байға қоныс тақырдан.

«Жаңа аймақ» деп атады,
Сәкен өзі бұл жерді.
Құтты болып сапары,
Өткізді көп күндерді...

Сол «Жаңа аймақ»,— әлі аймақ.
Сұлу Көкше бауыры.
Күй шертеді, жыр-жырлап,
Қарағаштың ауылы.

Жаттайды олар Сәкеннің:
«Сым перпесін... жырласын».
Айтады олар Сәкеннің
Сыр-сипатын, тұлғасын.

Жібек желі тербелген
Көкшеде көк шатырып,
Сағынады көз көрген,
Ұмытпайды ақынын.

Тал, терегі аралас,
Сағымданған бауыры
Ұмытпайды Қарағаш,
Ұмытпайды ауылы.

Өлең-жырдың өрінен,
Қанатымыз қомданған.
Өзі жазған қолымен,
Жоғалған жоқ жолдамам.
Ұстаз еді: ол — маған!

Бурабай жолында

Келемін, зымырап келемін
Көкшенің басып белдерін.
Көремін әне, көремін,
Толқынсыз айна көлдерін.

Өтіпті сенде балалық,
Балдырғап шағым, бал шағым.
Суыңнан жұттым мен қапып,
Шомылған көлім Шалқарым.

Келемін, жүйткіп келемін.
Көкшенің асып өрлерін.
Жүректе толқып өлеңім,
Шалықта мені тербедің.

Құшағын жайды туған жер,
Құшақтап өпті бетімнен.
Шалқыған дәулет, шалқар ел,
Жасарып, жайнап, жетілген.

Ақ көбік толқын бұлқынған,
Қаңқылдап қаздың қонғаны.
Таласа көкке ұмтылған,
Ақ балтыр қайың орманы.

Өзінің туған бөбегін
Тұрғандай бәрі аялап.
Туған жерім, өзегім,
Ұшырдың мені саяңа ап.

Бесігіне бөленіп,
Мейірін татқан анамның,
Жеріне аунап, кешеліп,
Еркелеп өскен балацмын.

Асқанда Көкше өрінен,
Алтын дән таудай үйілген.
Белінен соққан желінен,
Жасарып жаның сүйінген.

Өткенде күмбез белінен,
Көрпесін жайып тастаған.
Кенесіп, міне менімен,
Жанымда отыр жақсы адам.

Өмірі оның — үлкен жол,
Жігерін күрес шыңдаған.
Есейген жарқын жылмен ол,
Өшеге алар тыңдаған.

Келемін, жүйткіп келемін,
Көкшенің асып өрлерін.
Жырымнан тарту беремін,
Көремін кәусер көлдерін.

Сандалдай біткен ұмытылып,
Қарағай сырды шертеді.
Құбылып, тоқсан құлпырып,
Толқыған жолда өртеңі.

Жағалай қоныс. Шатырлы үй,
Жағылған Ильич шамдары.
Тоғайда шалқып бұлбұл күй,
Сәулетті, сәнді аңғары.

Ерлерге сәлем бергенде,
Толқыды жүрек. Шалқыды ой.
Жайнаған пүліс белдерде,
Дуылдап жатты сабан той.

Желкілдеп орман желегі,
Көмкерген сағым қыр басын.
Миығынан күледі
Құлтандай менің құрдасым.

Көкшенің күмбез жарына,—
Көз қнығын тастаған.
Әңгіме шертіп тағы да
Жанымда отыр жақсы адам.

Жер бетін айқыш бедерлеп,
Шеңберлей тартқан жолдары.
Күмбезді шатыр желеңдеп,
Көрікті Көкше орманы.

«Оқжетпестен» өткенде
Жүрегім аттай тулады.
Бурабайға жеткенде
Үзілді өлең шумағы.

Тым-тырыс қалдым. Таңдандым,
Балқыды көкте туған ай,
Тағы да жырды жалғармын,
Жер сұлуы — Бурабай.

Тау қиясы балбырап,
Шымылдық түріп тастаған.
Жанымда болсын жалғыз-ақ
Еңбекті сүйген жақсы адам.

Асыл перзент

Мен-дағы туган перзент, деп,
Арыңды мөлдір сақтадың.
Туған асыл перзент боп,
Үмітің елдің ақтадың.

Бұрадың кілтін қиынның,
Қиялың өрлеп қияға.
Лашындай көктен шүйілдің,
Бөленіп ыстық ұяда.

Азамат болдың, ержеттің,
Жарқылдап өткір алмастай.
Жадырап жанды тербеттің,
Абыройыңды шаң баспай.

Ішіге болдың өнеге
Ағана болдың сүйікті.
Мұзарт шынның түлегі
Асылын бойға жнылты.

Досыңа болдың жайдары,
Мертіге жауың жығылды,
Желкілдеп өлең «Айдары»
Көтердің шыңға туыңды.

Асау жел аса толғанды;
(Дабылын қаққан кім екен).
Жаңғыртқан тауды, орманды,
Өзіңнен шыққан жыр екен.

Азамат ақын шайырдың
Тізіліп сөзі тұр екен.
Жұмағали Саинның
Бүгін туған күні екен!

Біздің Мәкең

Қонғанда Тобыл талына,
Бұлбұл болып сайраған.
Елімнің атқан таңына
Жыр гүлі болып жайнаған.

Көшкенде бастан бұлдыры,
Құттіріп өмір әр таңын.
Жыр екен ғой сылдыры,—
Құлаққа таққан алқаның.

Аналық жарқын, мейірлі,
Маңғаз басып, ырғалған
Толқыған, мырза пейілді
Көремін сенің тұлғаңнан.

Мәриям демей Мәке!— деп,
Алдыңнан өтпей, мен тұрдым.
Бауыр көріп, мәпелеп
Күлімдей қарап сен тұрдың.

Қазақ қызы — төл қызы
Шарықтап ұшқан ұядан.
Қазақ қызы — ел қызы,
Қанат қаққан қиядан.

Аяулысы Арқаның
Алпыс жыл — асқақ жыр жылы.
Құлағыңда алқаның
Сыңғырлай берсін, сылдыры.

Ҷопа көлінде

Көлінде жүздім, көлбеңдім,
Көрікті жерім, шұрайым.
Балалық күнде ермегім
Қосаяк, балпаң, құмайың.

Балшықтан соғып, үй қалап,
Балағым сенде түрілген.
Айдыннан аса күн қарап
«Ай керек...» ойшап жүгіргем.

Төгілген күй, толқып ән

Жамал Омароваға

I

Бұлбұлдай үнің бұралған,
Жайқалған жаздың гүлісің,
Саңқылдап ұшқан шынардан
Сандуғаш қыздың бірісің.
Төгіліп күйің, толқып ән,
Жаралған нәзік сыр үшін.
Арамызда толқыған
Аяулы қыздың бірісің.
Шығандай аспан шалатын,
Жаралған жаның жыр үшін.
Наздана қаққан қанатын
Қалаулы қыздың бірісің.

Сүйкімді туған еліне,
Әпіннен алқа тағуын.
Сахнада сені көруге
Асыға күткен аруын.

II

Шырқата түс әлі де,
Кестеле әпнің өрнегін.
Еліңнің ортақ бәріне
Нөсерлей соққан еңбегің.
Аралап Арқа алабын,
Сыр, Жайық, Атырау жағасын.
Шиманды шалқар даланың,
Жаңғыртып Ертіс саласын.
Моңғол елі сені де,
Сүйіне бір тыңдасын.
Украина елі де
Әпінді сенің жырласын.
Жаралған жапың жыр үшін,
Тылсымды нәзік сыр үшін,
Жайқалған жаздың гүлісің
Ел қызының бірісің!

Жұмақ деген болады осы

Тамаша табиғаты Бурабайдың:
Сәулесі көлге сүңгіп туған айдың.
Сыңқылдап көк шатырда қыран құсы,
Мөлтілдер мойыл көзі құралайдың.

Бетіңнен өбкенінде жібек желі-
Көз тастап оқшау шыңға, ой өрледі.
«...Егер жұмақ бар болса, осы болар!»—
Дейді де,— өзбек қызы тебіренеді.

Құлпырғап жасыл желек алқасынан,
Құбылып көк мұнары жартасынан,
Сандыктас оқшырая орын тепкен
Мөп-мөлдір айна көлдің ортасынан.

Танданып өзбек бауыр тұрды қарап,
Күй мен ән алабына кетті тарап...
Жыр тасып Зүльфияның жүрегінен
Ақындық асқақ қиял қақты қанат.

Сыңсыған қалың жышыс, қалың орман,
Маужырап мәуелене пуға толған,
Ғажап-ау, Бурабайдың әсемдігі,
Сәкеннің дастанына өзек болған.

Жасарып, жайпаң қағып жазы-қысы,
Бурабай --- жер еркесі, жер тотысы.
Көргенде «Оқжетпесті» ой жетектеп,
Шыңына қондырады қиял құсы.

Сәулесі көлге сүңгіп туған айдың,
Ғажап-ау, сұлулығы Бурабайдың.
Сайраны көңіліңді сергітеді,
Мөлдіреп мойыл көзі құралайдың.

Көк торғын желбіреген мұнар көші,
(Менің де көз алдымда тұрды елесі).
Көркінен көз айырмай, таң қалдырған
Әрине, жұмақ деген болады осы!

Ленинград

Жүрекке ыстық сенің атың,
Ленинград — сүйген қалам.
Сүйген қала — салтанатым,
Сенде жалын дауылдаған.
Бесігіңде дауылыңның
Тербетілген ұшқын жандар.
Бұлыңғыр күн, ауыр түннің
Аясында атқан таң бар.
Сенің таңың — Ленин таңы,
Сол таңда біз серпілгенбіз.
Халқымыздың шат болып жаны,
Шырқатылған еркін лебіз.
Көркің сенің көзді тартып,
Көркейесің төрімізде.
Нұрың ойлап, шұғылаң шалқып,
Сәуле төктің елімізге.
Сүйінеміз тарихына,
Жырды ақтара жүректегі.
Көмкерілдің толқын тұға,
Ленин нұры бөлеп сені!
Революция — айғағы оң.
Әрбір үйің, әрбір алаң.
Жаңғырды ұрап, салынды жол,
Сенде тұңғыш, сүйген қалам!

Ленинград! Ленинград!—
Жүрекке ыстық айбынды атын.
Ленинград! Нұрынды жақ!
Аса берсің салтанатың!

Желпі, самал май желі

Ежелден сүйді араб жел еркесін,
Сүйеді желмаяның желді өркешін.
Шыркатып Әбүль-Ғала Мағариды,
Саялап құрма ағаштың көлеңкесін.
Соққан ел кекке малып зұлпықарын,
Тұлпардың сайлап мінген не саңлағын.
Шалғайдан сүрлеу салып, кесіп өтіп,
Бұрқатып сахараның құм шаңдағын.
Дүйім ел дүрліксе бір басылмайтын.
Жапырып жауын жаншып, жасылдай
ТЫМ...

Аударып қылыш жүзін бір топтанса,
Басынап дұшпан тобын асырмайтын.
Таянса өткір қылыш тамағына,
Сөз бе скен жауыңгер ел арабыңа.
Пида еткен ізгі жанын елі үшін,
Отты көз бір сескеніп қарады да...
Бағыдап батыр өскен Араб елі,
Ақтарып шежірені қарап еді.
Сергітіп сертің, айтты.
Туын тікті.
«Қашанғы отырмақшы талап мені!»,—
Деді де:

«Енді келді бізге кезек.
Алалық аласұрған алдын тежеп!..»
Кіруге бостандықтың бостанына,

Ақ алмас зұлықарын алды безеп.
Сүйген ел бейбіт өмір бұлбұлдарын,
Сайраса толқытатын бұлбұл жанын.
Жыр еткен жылдар бойы лала гүлді,
Атырған гүлмен жайнап араб таңын.
Қапыда азаматы түсіп торға,
Сүрініп шым-шыңырау, терең орға,
Түнектей «Барбаруссе» түрмесінде
Жаутандап Жәмила да жатыр сонда...
Сезеді ел қайсарлығын Жәмилапың,
Естиді ел асқақтата салған әнін.
«Бұлбұл құс тар-қаптаста құлпырады...»
Арабтың ұмытқан жоқ ел мақалын...
Сұрқия, сайлап қойған тыңшылары,
Әне, бір жендет келіп қыңсылады.
Төңкеріп от жайнаған отты көзін,
Жәмила құлпырады...

Бұлқынады.

Сезеді — ол таң атарын. Келер күнін.
Түнектің жендетке де төнерлігін.
Жолына жамыраған гүл егіліп,
Біледі ол — сұм өмірдің сөнерлігін.
Қарайды ол — күн көзіне күлімдеген,
Қарайды ол — ай сәулеге дірілдеген.
Жаңғыртып жерді жарып, тау қопарып,
Естиді ол — бір ұранды дүрілдеген...
Жалындап сүйген араб жел еркесін,
Сүйеді ол Жәмиладай ел еркесін.
Желпи түс!

Майдың лебі, Майдың желі,
Саялат құрма ағаштың көлеңкесін!

Толстой теңізінде

Қанғанда Толстойдың бұлағынан;
Нұрланып тұрғандаймын шырағынан
Ұшқандай ұшқыр қапат қиял құсы,
Көңілдің сая табар тұрағынан.

Жүземін теңізіне Толстойдың,
Тербелген толқындата терең ойдың,
Әр сөзін жапылмастан жадыма алып,
Жүректің жазуындай тізіп қойдым.

Сатысын, басқыштардың, баспалдағын
Шықтымда көкке шырқап аспандадым,
Қайырып, бөктерлеген бидайықтай
Қия өрлеп, шыңға тартып, асқарладым...

Аралап бау-бақшасын, мұнарасын,
Жаныңа жылы лебіз, нұр аласың.
Адал ой ,адамшылық ұстазындай
Керемет кемелгерлік сыр аласың.

Шалқыдым, дабылдадым, жалындыдым,
Біресе қалықтадым, ағындадым.
Жайлатып жазыраға жан самалын,
Теремін парасаттың лағылдарын.

Сілтеген бұлтты сөгіп өр қиялып,
Шалықтай ұшарында тас қияның.
Алмастың асылынан суарылған
Адамы, ақ перзенті Россияның.

Қалықтап ол ұшырған көңіл құсы,
Тіл кілті, ой шалқары, сөздің күші.
Он Памир косылса да қатар келмес,
Қалаған әулетіне ескерткіші.

Өмірдің өлкесімен тапыстырған,
Қиюлап асыл ойды қабыстырған.
Жүзсем де не телегей теңіздерді,
Ардагер ұлы атама салыстырман!

Сүйінді елің, сүйінді

Сақылдап мұхит ызғары,
Соғады дүлей, соғады.
Телегей тасып мұздары,
Шапшиды толқын жоғары.

Жындана, жел ысқырып,
Сұрапыл сырып толғайды...
Қатыкез қаһар түшкіріп,
Алдынан тұман торлайды.

Епкіні жұтып кетердей
Арсылдап жатты ақырып.
Толқыны теуіп өтердей
Бұркылдап көбік сапырып.

Ашады ажал аранын,
Секендеп желмен желігіп.
Долдана түйіп қабағын
Ақ көбік жынға көміліп.

Түнере төнген үрейге
Сыр беріп, талмай, төртеуі.
Күлгендей келген дүлейге,
Гармоны күйін шертеді.

Отанын сүйген жүректер,
Шыңдалған болат ұранмен.
Қаһарман, қайсар түлектер
Тартысып тағы борамен.

Жалынды жігер, жауынгер,
Сүйреді шашты ажалды.
Мейлі апат, мейлі жел,
Женеді қалай адамды?—

Сөнбейтін мәңгі жарығы,
Болашақ, алда үміті.
Заманның самғар алыбы,
Жас ұлан, Совет жігіті.

Қайырып қаққан қнырды,
Алысқан алып ерлерге.
Сүйінді елің, сүйінді.
Сүйсінді Отан сендерге!

Кездескенде ені аңын

— Сен неге жазбай кеттің махаббатты?
— Жазбаймын, махаббаттан көңіл қайтты,
«Сен кімді сүйесің?..»— деп менен басқа
Әйелім шапалақпен жаққа тартты.

— Өзің неге жазбайсың махаббатты?
Қызық-ау,
Жазған жоқ деп кімдер айтты?
Бір қыздың құлағына алқа тағып,
Бір қызға сыйлық еттім сылдырмақты...

Биағаңа

(Б. Ж. Майлинге)

Көрейін деп күнде барып тұрамын,
(Дәл өзімнің меншікті бір тұрағым).
Әдет болып маған да бір қалар ма,
Сол қолыңмен қара шашты бұрауың...

Бәрінен де сұлу екен қаламың,
Қаламыңның мол сырына қанамын.
Менен көрме, ардақты аға, Биаға,
Бір барғанда «ұрланады» таяғың.

Еркелетіп, басындырған өзіңіз,
Ия!

Солай!..

Еркелейтін кезіміз.
Жүрегімнен орын алған, ұялап
Ақылыңыз, тәрбиеніз, сөзіңіз...
Кішіпейіл.

Жомарт қолды ағамыз,
Қыл өтпестей, қадірменді арамыз,
Себебі не?
Ақылды аға! Неге олай?—
Қалай болсын, сізді іздеп табамыз?
Жазылыпты қағаздарың будақтап,
Әңгіме де, өлеңдер де шумақтап.
Күнде естимін, қуанамын, нансаңыз
Жалғыз мен бе?
Күллі жұртың тұр мақтап!
Тұлға біткен сабырлықтың кеніндей,
Атағың бар Алатаудың өріндей.
Қырды басып сырға ұласып, сырласып,
Сөз дарқаны — Көкшетаудың көліндей.

Мақтануға әсте аяқ баспайтын,
Мінезің бар не абыржып, таспайтын.
Дарыныңды суреттемей тұра алман
Сөздің кілтін бұрап-бұрап тастайтын.

Бойға сақтап, сыр дегенді шашпайтын,
Жарастықты өз қалпынан аспайтын,
Үлгі беріп,

өңге айтып жастарға
Бәріне аға, жолға сілтеп, бастайтын.
Шын жүректен қуанатын үлгі алса,
Серпілетін, мадақтайтын жүлде алса.
Аршалы мен өзешіндей Әйеттің
Толқитұғын тәтті жырлар толғанса...

Қызғануды, қысылуды білмейтін,
Көлденсінді құлағына ілмейтін.
Кесапатын жұрт алдына әйгілеп,
«Ыбырайды... сұмырайды...» түйрейтін.

Кең алқаптың айдынындай бейілің,
Мәуелеген меізіңдейін меірің,
Жаны құрдас қатардағы құрбыға,
Көргенім жоқ Бпағаңның кеюін.

«Мақтадың»— деп ұрса көрме ініңді,
Абайсызда айтып қалдым шынымды.
Дәл өзіндей аға туса арман не?
Кешіріңіз!

Оқыңыз да жырымды.
Еркелетіп, мәпелеген өзіңіз,
Інілікпен еркелейтін кезіміз.
Оралымды ой, өрнек сөздің ұстасы,
Тағы кешір!

Ағат болса сөзіміз.

Қазан университеті

Сағынғандай карай бердім,
Зәулім үйге жалтаң қағып.
Жапға жайлы самал желдің
Лебіменен канаттанып.

Баяу ағып Қабанкөл де,
Меніменен қатарласып.
Жылжып қана шапшып өрге,
Тілдескендей сырын ашып.

Қабанкөлдің жағасында,
Зәулім үй тұр көкті құшып.
Кейде төніп мөлдір суға,
Көк көгіршіп ойнап, ұшып.

Көргенше үйді асығамын,
Медетіндей жүрегімнің,
Келетіндей құлаққа үн
Өресіндей тілегімнің.

Сокты жүрек жиірек тым,
Кірдім үйге.

Араладым.

Көз жіберіп,

Қабырғасын,—

Коридорын,

Байтақ залын.

Үнілгендей кітабына,

Отыр ма деп сол данышпап.

Киял кезіп жер шарына

Мұхиттай ой аспап құшқап...

Осы үйде оның даусы
Санкылдады бойлап залды.
Келешекке болып жаршы,
Қарсы алмаққа нұрлы танды.

Марксизм шыңына өрлеп,
Осы үйден қанат қаққан.
Ойын толғап.
Құлаш сермеп,
Шалғын канат дабылдатқан.

Басқан ізі қалды ма?— деп,
Қараймын, мен жүріп залда.
Әлде белгі салды ма?— деп,
Қабырғаға,
Яки залға?..

Табы түсіп қалды ма екен?—
Бармағының
Партасына.
Нұрлы көзін салды ма екен,
Ілулі анау...
Қартасына?—
Дегендей боп шықтым үйден,
Ойға түстім түпсіз терең.
Жүрегімнің түкпірінен
Тілдескендей
Володямен.

Күн жаз еді.
Балқыды ай,
Қарай бердім жалтаң қағып,
Нұрлы Ленин отырғандай
Осы үйде қанаттанып!

Иса ағаға

Құйқылжып, әнді өрлетіп, шарықтатып,
Қанатын өлең-жырдың қалықтатып.
Иса аға, сағынғанда келіп қалдың,
Нөсерлеп, төгілдіріп, шалықтатып.

Тым ерке домбыраң да саңғырлаған
Үйретіп «Желдірмедей» әнді маған.
Аңқылдап сол мінезің — өр мінезін,
Жұлдені басқа ақынға алдырмаған.

Асау жыр, асқақ өлең үйірілді.
Алыстан орай шалдың қиырынды.
Ардақтап аға деймін, бағалаймын,
Қиыннан қисын тапқан қиюынды.

Қанатын ақындықтың қалықтатып,
Өрледің Алатауға шарықтатып.
Сағышып отырғанда келіп қалдың
Құлаштап, нөсер соғып, шалықтатып.

Маяковский келеді

Маяковский сөйлеп тұр
Москваның төрінен.
Ауаны билеп тасқын жыр
Тыңдатты бізді лебімен.

Маяковский сөйлейді,
Шахтада, шында, құрылыста.
Асқақтап үні — өрлейді,
Өмірде, еңбек, тұрмыста.

Жалынды талант ақынның
Естіліп даусы бар елде,
Княдан шалып дабылды үні,
Болғандай жаршы әлемге.

Тыңда менің даусымды
Россияның төрінен.—
Дегендей, ақын бұл күні,
Москваның көгінен.

Тыңдалық жырын, жолдастар!
Келешек күннің таңы үшін.
Махаббат, ерлік, намыс, ар
Мызғымас елдің заңы үшін.

Тыңда, ұрпақ кел жастар!
Москваға қараңдар.
Аршындай басып, із тастар,
«Маяковский алаң» бар.

Ақын сүйген сол алаң
Москваның төрі еді.

Дос,
азамат,
ұлы адам —
Маяковский келеді.
Ол — келеді...
Ол — тірі,
Әне акын сөйлеп тұр.
Жауынгер жыры ел үні,
Кел, жолдастар, сапқа тұр!
Жол берелік.
Алға тарт.
Маяковский келеді.
Шыңдалып өскен зор талант,
Россияның бөбегі.

Көкшенің күмбезі

Тал бесігім ырғалып,
Тербетілген өленмен.
Қылаң құйрық қосаяқ,
Қудым талай белеңнен.
Қалың жыныс, бұйра тал,
Көк майсалы шалғында,
Көл түбінде теңселген
Құмар едік балдырға.
Асығушы едік біз күтіп,
Ел жайлауға қонғанын...
Аралаушы ек әндетіп
Қарағаштың орманын.
Саялы жер,
самал жел,

Сарыарқаның сауыры
Қалы кілем түріндей
Сұлу Көкше бауыры.
Ақбас бура, көк шатыр,
Аспан тіреп, біз өзі,
Көкті құшып көз тартқан
Кербез Көкше күмбезі.
Теңіздей терең сыры бар,
Сері Ақаның мекені
Көкшеде күйі ағылған
Қай тау бұған жетеді.
Қырандай көкке самғаған
Асқақты әні

Біржанның.

Көкше сұлу ордасы
Күй мен өлең, жыр, әнін.
Көкшені көріп лепірген
Мейірбан әжем жүрегі,
Желкілдеген Көкшеде
Сұлу жардың желегі.
Көкше сонау көрінген
Бесігі батыр Мәліктің.
Көз тартады кербез тау
Камалындай халықтың.
Желкілдейді көк торғын,
Сүйсе аялап күн көзі.
Досына ту, жауға айбат,
Айбынды Көкше күмбезі.
Жұпар желі аңқыған
Сарыарқаның сауыры.
Ақынды жырмен тербеткен
Сұлу Көкше бауыры...

Облысым Алматы

Алатау — айдын бөктері,
Сылаңдап сәнді көктемі,
Жазы да келді бетті өбе
Карқара, Асу аңғары,
Темірлік, Сымтас заңғары :
Бұлтты құшып көктегі.
Хантәңірі бүркіп мұз,
Көшкіні құлап, түлеп құз,
Жадырап кетті кең дала.
Қалықтап қыран қиядан,
Шалықтап тас ұядан,
Ұшады бүркіт өрді ала...

Жайлауы — шалқар, дәулетті,
Аңғары — алуан сәулетті.
Миңасы шырын мөлтілдеп.
Көркіне көзің тұнады,
Сынаптай жылжып бұлағы,
Алқызыл гүлдер желкілдеп.

Тойлаған елім думанын,
Қыздырып еңбек қырманын,
Жайқала жайнап алтын дән,
Ұласып қырға ойдағы үн,
Қайырып шопан қойларын,
Тартылған күй,
Салған ән.
Күйқылжып кетті шыңға өрлеп,
Өрлеген еңбек тың тербеп,
Зәулімдер қатар тізіліп.
Жаңалаған жайлауым,
Жаңадан қоныс сайладым.
Жаңарып карта сызылып.

Жетісу жерің жемісті,
Жемісті жерің өрісті,
Өріске тіктім шатырды.
Жетісу жерің алмалы,
Балбыран балғын баулары,
Бақшамнан фонтан атылды...
Көз жіберсем сырыңа,
Белесті жеті жылыңа,
Жылыңнан жылың өрлеген.
Шұғыла құшып жерімді,
Жаңартып жылдар елімді,
Аршындап құлаш сермеген.

Аксу, Балқаш, Ілемнен
Жеріме жайсаң түр енген,
Шұрайлы шалғын, құнарлы.
Жайқалған жасыл құрағың.
Саянда салқын бұлағың.
Қандырған сусын құмарды.

Алатау — айдын бөктері,
Жылымның жазы бетті өбе.
Қарқара, Асу аңғары.
Сылаңдап гүлді көктемі,
Жұлдызды құшып көктегі,
Темірлік, Сымтас аңғары.

Астанам мешің көрікті,
Алматым нұрын төгіпті,
Айнала біткен шынарың.
Дәулеті шалқар, өрісті,
Ләззаты шырын, жемісті,
Облысым, тұрағым!

„Қарағашқа“ хат

I

Бес түп ғана қара ағаш
Болатын бала кезімде.
Ауылдың сиқы жалаңаш,
Боранның дүлей көзінде...

Бәйдәулет, Бәжең зыр қағып,
Талдан істеп ықтасып.
Мазасы кетіп, сұрланып,
«Аз ғана мал ықпасып»—

Деуші еді,
Әлі ұмытпан.
Қамқыра киіп тымағын,
Қаһарлы аяз суыққа
Шалдырған талай құлағын...

Балалар үйде жиылып,
Сақылдап тісі дірілдеп.
Кәрі әжем көже сый қылып,
Жауатандап көзі іріндеп.

Бес түп ғана қара ағаш,
«Беу-беуге басып», ыскырып.
«Ақ дөңгіл» үсті жалаңаш,
«Ақ дөңгіл» үсті үскірік.

«Осы тұрған қара ағаш,
Орман болса жайқалып.
Көріктене әр ағаш,
Сыбырласа найқалып.

Шөліркеген сар дала,
Лықсын толса егіске.
Көзді тартып айнала
Мал шұбырса өріске!

Бораныңды елемей
Жүретін бір күн туса.
Ұл да, қыз да бірегей
Ігі іске ұмтылса!

Аңырып жатқан «Ауыз тал».
Таспадай боп тілінсе,
Бүрсең қаққан балалар.
«Мектебіне жүгірсе...»

Деген арман әркімнің
Жүрегінде гүлдейтін.
Күйлерін шертіп зар күннің
Жел ғана тыста гүлейтін.

II

Бес түп қана қара ағаш
Орман бопты бұл күнде!
«Ақ дөңгіл» үсті сән, көрік,
Аңкиды исі гүлдің де.

Дір қаққан бала, әке жоқ.
Күлімдеп маған қарайды.
Еңбекке, жырға бөледі
Әр күнді өткен, әр айды...

Байшағыр тіпті көңілді
Өзіне салып әдемі үй.

Текшелеп көрпе төріне
Жарасыпты сәнді күйі.

«Тапшыл», «Ортақ», «Октябрь»,
Ұстаса қолды жымдасты.
Естілді қызық бір сыбыр,
Бикеи мен Жәпеи сырласты...

Нұрқасым, Құптас, Нұғымар
Ортаға салып еңбегін.
Кеңесіп отыр, сірә, олар,
Кімдер алда келгенін.

Таумұрын, Ғалым, Кенжебай,
Қызық-ау, неге күледі?
Өнімді еңбек, ісі сай,—
Екенін олар біледі.

Қарттардың жүзі ажарлы,
Азабы қашқан жым болып...
Мал күйлі,
 Жері құнарлы,
Әңгіме ылғи тың болып.

Ірінің көзде ізі жоқ,
Құлпыра әжем басады.
«Жегені — семіз,
 Көйлек көк».
Саргая берсін қашанғы...

Бес түп сида қара ағаш,
Қарашы, қазір ну орман.
Қара ағаш емес жалаңаш,
Толықсып бүгін нұр толған.

Шимала, шеңбер жол салып,
Колхозым — сайран,
 Сән-қызык.
Отырмын қарап толғанып
Жырымнан жолды мен сызып...

III

Достарым едің
 Мен көрген,
Ақыл да айтты дерсіңіз...
Оған ба, әлі, сендердеп,
«Пятилетка» көршіңіз?!

Мектепке кірген балаңыз
Әріпті дұрыс жаза ма?
Оған да бір сәт қараңыз,
Үйлерің жинақ, таза ма?

«Соғымым семіз болды» деп,
Әлі де солай жүрмісің?
Сарымсақ,
 Картоп,
 Жасыл-көк,
Бар ма ауылда үй құсың?

Жаямын құшақ Мәләжан,
Сүйдірші маған Гүлжанды.
Көргендер бір қалды таң,
Менгерді Гүлжан тыңдарды.

Менетай бізге керекті
Қарт еді ғой, тілін ал!
Гүлбәдәндей бөбекті,
Еркелетсін бұйра тал.

Маруся, сен де жүрмісің?
Киевте біз тапыстық.
«Қарағашта» міне, енді
Тағы да қол алыстық!

Үлгі болдың тың жерге,
Олексо, Иван, Деснягім...
Тың даланы — бұл жерді
Аудара түс, достарым!

«Баскарман» қалай бастайтын,
Колхозшы оған ере ме?
Әлде бір зекіп тастайтын,
Төбедеп түскен төре ме?

Көкшенін жері сұлу-ақ
Сұлудан сұлу, бір нәрсе:
Астықты үй!
Малды бак!
Сұлулық сонда әсіресе!

Әрине, өзің бір келші —
Дейсің ғой, тез-ақ барармын.
Барамын-ақ дегенше,
Аралап сені қарармын.

Сонда мен де сүйермін
Киевтен келген достарды.
«Қарағаш» сенен тілеймін,
Сен де шырқап, қосшы әнді.

IV

Бес саңдыра кара ағаш,
Болатын бала шағымда.
Сол ағаш емес жаланап,
Сайрады бұлбұл таңында.

Май айының көкегі
Дауысына орман жаңғырған.
Құлағына жетеді
Асып әндер сан қырдан.

Сыйлығым тартқан бұл хатым,
Масатылы жеріне.
Сүйсіндірген сымбатын
Түрленген алқап, беліңе.

Кідірме, маған «Қарағаш»,
Артына қарап, алаң боп.
Жырламау маған жарамас,
Туған соң сенің балаң боп!

Той тарқар

(Халық ақындарының республикалық айтысы жабылар алдында оқылған өлең)

Терең толғап қарасам,
Тәтті күй мен жырымның
Арпасы тасып құйылды.
Күй дауылын соқтырып,
Жырдап пәсер төктіріп,
Сонау Каспий шенінен,
Сырдың құмдақ өрінен,
Жем, Сағыздан, Ойылдан,
Топтан озған тарландар,
Астанаға жиылды.
Жез қақтаған нақысты
Домбыраны қолға ала,
Ақ нықтай сәмпылдап
Өңшең жырау толғана,
Безелген зәулім ордада.
Шашекең мен Орымбай,
Құшақтасып сүйісіп,
Костанайдың Нұрқаны,
Көкшетаумен түйісіп,
Нартай менен Нұрлыбек
Әзілдесе тиісіп,
Кенекең мен Қуат қарт
Қаршығадай ілісіп.
Ағайынды әзілмен,
Елдің жайын білісіп.
Жәкең бастап тойымды,
Құйылды жыр жанбырдай,
Қазанқап пен Майасар
Түйілді қыран алғырдай.
Омар шықты бір жақтан

Тонқа торай шалдырмай,
Көкшеден келген Қалня,
Жыры бір жатқан дария...
Балауса біткен балдырдай
Жүректің түбін тербеткен,
Құлашты көкке серметкен.
Қояр емес тасқын жыр
Құмарымды қандырмай!
Партияға арпаған
Сөздің кілті ашылды.
Домбыраның пернесі
Тоқсан толғай басылды.
Естіді қарттар үнін
Сәнді колхоз ауылың.
Сыр жайлаған ағайын,
Арқадағы бауырың.
Бұлбұлдай тілді сайратқан,
Советтік ұлы дәуірің;
Біріккен тұтас қауымым.
Шебер сөзбен, жырменеп
Соғалық жеңіс дабылың.
Қарт жыраулар!

Ақындар!

Жүректен шыққан жырымды
Қомсынбастан қабыл ал!
Атам қазақ мақалы:
«Алуан-алуан жүйрік бар,
Әліне қарай жүгірер;
Жүйе-жүйе күлкі бар
Күйіне қарай күлдірер»—
Дегендейін, бұл жырым
Қалы кілем, атаным,
Үстіңе жапқан шапаным,
Жырымнан шашқан шашуым.

Әзімбай қарт

Көп көрген, көпті білген
Әзімбай қарт,
Көңілді Сарыарқанын
жазындай қарт.
Кетуге сәлемдесіп Әзекене,
Жол түсі, кездесуге туды бір шарт...

Өмірдің боранында сақылдаған
Әзекен елен етпей лапылдаған:
Із салып қныр-шныр шырайына,
Токсанға Әзімбай қарт жақындаған.

Жайланып кірістік біз әңгімеге,
Сұрағым келді қарттан әлденеге...
— Келгенше осы жасқа

қуандың ба?
Дедім, мен: Бір мезетте Әзекене.
Сонда қарт ойланды да,

толғанды да,—
Бір шолды өткенді де, болғанды да...
Тарамдап кеу сақалын көтеріле,
Сүйеніп ақ таяғын қолға алды да:
— Шырағым! Жөн ғой сенің

сұрағаның.
Есімде күйінгенім, жылағаным.
Әлі тұр көз алдымда бүгінгідей
Көргенім нелер сабаз құлағаның.

Өткіздім дүлей жылдар
дауылдарың,
Дүркіреп құлақта тұр
дауылдағы үн
Айтайың, балам, саған жасырмай-ақ

Өтті ғой дауыл да күн,
 ауыр да күн.
 Білуге жұмбақ сырын қарттан
 сұрап
 Асықтым сонда мен де:
 «Айтшы, айтшылап!..»
 Бетіне қарай қалсам Әзекеңнің.
 Кеткендей өр қиялы орғып, тулап...
 Білмеймін, қуанды ма, кектенді ме,
 Әлде бір көз салды ма өткен күнге?
 Жер жарып, көкті тіліп күңірептен,
 Көк түтін өрши жапқан өртке
 енді ме?
 На, шіркін!— деді Әзекең бір
 мезетте,
 Жеткенде қарняға сөз кезекке;
 Қапсағай, сом денесі көтеріліп,
 Нұрланып шырай кірді шимай бетке.
 -- Бір гажап өмірімде қуанғаным,
 Көрдім мен балалардың ту алғанын.
 Алаңсыз қайтып келіп ауылына,
 Көрдім мен немеремнің оралғанын.
 Өмірде естен кетпес қуанышым.
 Жауынгер немерелер туғаны
 үшін!—
 Деді де,— Әзеке ата күлімдеді,
 Сездім мен қарт көңілдің
 тулағышын.
 ...Оралды Әзекеңнің немересі,
 Жайқалып жатты алдында жер
 белесі,
 Еңсере тың даланы думандатып.
 Шалкыды ен еңбектің кенересі.

Президент Сәтбаев

Тұңғиық түпсіз, телегей
Білімнен жолдар тараған.
Топтап озған бірегей
Туады алып анадан.

Атыңа Қапыш қанықпыз,
Атағың кеткен ел-елге.
Ғылымның жолын тауып, сіз,
Жүзесін шалқып тереңге.

Тас қашалып,
Тау мүлгіп.
Дүрсілдеп жер сілкінді.
Бұрғы бойлап
Бел жылжып,
Меднен дала бұлқынды.

Өнердің асып беленін,
Жалықпай таптың тетігін.
Еселеп елдің керегін
Қаладың кірпіш кетігін.

Ақынға ойды салғандай,
Тұлған да толы бір дастан.
Қиюдан шауып алғандай,
Аспаннан шалып;
Шыңға асқан.

Қорғасын балқып,
мыс шалқып
Бұлақтай сырғып ағылды.
Алтыннан-қазына жүк артып
Көмірім күнге шағылды.

Іздедің. Таптың түйінін,
Жасырған жердің жұмбағын.
Қолыңмен тапқан қиюын,
Баянның астық шыңдарын.

Аударып алқап қыртысын,
Сандығын аштың қойманың.
Еліңнің дәулет, мүлкі үшін
Тереңнен толқып ойладың.

Кең жапап жатқан сарылып,
Жасарып, жайпап болды кент.
Қиыннап қисын табылып,
Шешілді жұмбақ элемент.

Ғылымның басқан өріне,
Азаматты мақтайық.
Қадірменді еліне
Президент Сәтбаев!

Пернелер

Жүрекке жылы,
Көңілдер сүйген,
Тізілді маржан термелер.
Басылды жырдан,
Басылды күйден.
Басылды толқын пернелер.
Басылды перне,
Толқыды терме,
Толқындай соқты жарға ұрып.

Жылжыды күндер,
Естілді үндер,
Қағылды дабыл жаңғырып,
Қағылды қанат,
Серпілді құлаш,
Көтеріп туың өлеңнің.
Отырдым тындап,
Жалықпай жырлап,—
Шаттығын
өскен өр елдің.
Жаркылдап, жайнап,
Талында сайрап,
Телегей сырдың бұлбұлы.
Күз-кня текше
Жаңғырды Көкше,
Жаңғырып кетті қырда үн.
Жаркылда жазбен,
Жалынды сазбен,
Қызығың әлі алдында.
Ықылас көңіл,
Тілеймін өмір.
Інішегім Әбділда!

Ер жасы

Жалындап жырдап жаралған,
Жарқыным, жолдас Тайырсың!
Нарышпаң сонау нәр алған
Асқақты алғыр шайырсың.

Тіл қатып, күнге қонақтап,
Самғата ұштың аспанға:

Тасқышан — таскын жол аттап,
Өзің бір теңеу дастанға...

Құмдарды кештің,
 Көкшешің
Құлағы саған түрілген.
Үніңді елің көксеген
Жайдары жаркын жырыңмен.

Бөкеннің ойшап лағындай
Жалтақсыз өстің Нарында.
Жырларың — мерует, лағылдай
Ширадың, ақын, дауылда.

Жолдасым!
 Досым, Тайырсың!
Жұлдыздап жырың жаралған.
Жыр құсын сендей қайырсын
Бөктерден, алқап, алаңнан.

Оңыңнан шалқып туған ай,
Сенің де, жолдас,
 менің де,
Азырақ тоқтап, шыдамай
Келіп те қалдың елуге.

Елуге келдің,—
 Ер жасы,
Қарсы алып таңның шапағын,
Жырыңның жандай құрдасы,
Қолыңды қысты
 Жақаның!

Досыма

Қырық жыл бойы қаламды
Түйредік жауга, күрестік.
Қарсы алып танды, заманды,
Қатарға тұрдық. Бір өстік.

Кеудені кере қаймықпай,
Қаламмен кірдік егеске.
Қиыннан жүрек шайлықпай,
Қиялай шықтың белеске.

Жайқалып келген өмірге,
Алаңсыз күле, шаттандық.
Сақтамай кіршік көңілде,
Адалдан сырды ақтардық.

Әрине артқа қарасаң,
Соқпағын жолдың көреміз.
Дабылып қағып болашақ,
Ілгері жүзді кемеміз.

Үніміз шырқап әр тұста,
Орындап елдің тілегін.
Келіп те қалдың алпысқа,
Жайнаған жаздай жүрегін.

Жасыңды біраз оздырған,
«Қажыдым» деме,
Алпыс — де!
Алпыс тонды тоздырған,
Алпысым менің талтүс — де!

Қиялы асып қырқадан
Қарқындай тарттың ілгері.

Өзіне лайық шырқаған,
Еліңнен алдың жүлдені.

Жылжып жылдар,
Ай зулар,
Алмасып өтер ұшқыр күн.
Бақытқа балқып көп жылдар,
Жасай бер, Сәбит!
Дос құрбым!

Мәншүк мектебінде

Мектептен шықты ағыла
Саңкылдап өңшең өрім қыз.
Бейнесі көзге шағыла
Жарқ етті жанып бір жұлдыз.

Бетінен сүйді топ қызды
Қызулы күннің шұғласы.
Көремін сонау жұлдызды
Елестеп Мәншүк тұлғасы.

Сабырлы басқап, ақылды,
Алдымда Мәншүк тұрғандай...
Көремін гажап батырды,
Көзіне қайрат тұнғандай.

Аттанып осы ордадан,
Жарқылдап күнге маңдайы.
Бұлғайды колы ол маған,
Бүктеле шинель шалғайы.

Жамылып жасыл жапырақ,
Теңселіп терек жайқалып.
Сылаңдап ағып тас-бұлақ,—
Соғады жарға пайқалып.

Мектептің маңы қызыл гүл,
Мәншүктің өзі еккен бе?
Бөленіп мөлдір шыққан бір,
Қолынан батыр сепкен бе?!

Алатау шынын жаңғыртып,
Шырқайды қыздар көк бетте.
Дидары дулап, албыртып,
Кіргендей Мәншүк мектепке.

Көзінен сезем олардың,
Етеді мақтан Мәншүгін.
«Мәншүктей мен де болармын!»—
Дүрілдеп кетті аршынды үн.

Жарқылдап көзге шағыла
Жарқ етті жанып сан жұлдыз
Самбырлап шықты ағыла
Саңқылдап сәнді өрім қыз!

Гүлдене бер, көктемім

Көктем келді жайраң қағып дидары.
Көктем келді—тоғай гүлін сыйлады.
Балбұлақтар ағыл-тегіл құйылып,
Төкаппар мұз таудан құлап тулады.

Ертіс, Есіл теңдеп артты мұздарын,
Алатау да түлетіпті құздарын.
Сырдың суы сырғи ағып, сыландап,
Ерке Тобыл сілкіп жатыр мұздағын.

Көктем туды.

Күн де күліп туады.

Аспанымды аялайды шуағы.
Теңселеді күйге балқып тұрғандай,
Қырдың гүлі, көлдің балғын құрағы.

Көктем келді.

Күледі күн,

Күлді күн.

Аялайды айқара ашып түндігін.
Нұрлы көктем гүлдер әкелді,
Алып келді еңбек, жігер бірлігін.

Гүлдеп көктем, өрле көктем төріме
Шарықтай түс, шашырат нұр көгіме,
Кеңпейілді дастарқанды жай, кәне,
Көркінді бер дарқан менің еліме.

Немеремді жетелеп

Отыр едім толғанып,
Жазайын деп бір өлең.
Қаламымды қолға алып,
Толқыгандай жырменен.

Өлеңімнің лезде
Бас шумағы тізілді.
Сол өлеңнің бір кезде,
Қалған жолы үзілді.

Келді дағы немерем,
Қаламымды ұстады.
Айтшы, ата,— деп — бір өлең,
Сол мезетте қыстады.

Еркелеген немерем.
Күн көзіңдей көрінді.
Қайдан шықсып енді өлең.
Ой өрісі бөлінді.

— Ата!
ертең барамын,
Сабағыма мектепке.
Мен де қалам аламын.
Отырғанда мектепте.

Еркеледі немерем,
Еркелеттім мен дағы.
Енді бітпей қалды өлең,
Үзілген жыр, шумағы...

Қалай шығар бұл өлең,
Қалай жазам мен енді?

Таң сәріден немерем
Мектебіне жөнелді.

Ерте тұрды ол дағы,
Ала-көбе таң алды.
Бірге тұрып мен дағы,
Жетеледім баламды.

Көтереді ол әрең,
Зілдей ауыр сумканы.
Ойға түстім сонда мен:
(Толар тағы сумка әлі...)

Сумка толған өлең бе,
Әлде толған сыр ма екен?
Қалап алған менен де,
Қаламымнан жыр ма екен?—

Дедім дағы,
 үзілген —
Шумағымды іздедім.
Сол шумақтың ізімен
Осы өлеңді тізгешім.

Жазылып бітті, міне, өлең,
Сүйіншіге не берем?
Мектебіне аттанды
Таң сәріден немерем!

Өтейік өрден, белестен

(Шудың қала атануына)

Көп жылдар өтті, көрдім мен
Далада жалғыз бір үйді.
Жапанды жалап, гулеген
Бір үйді жынды жел сүйді,
Жел сүйді үйді.

Кұм сүйді,
Ұялап көзге шаңдағы.
Қиырда жалғыз сол үйді
Қоршаған жапан қаңбағы.

Қуалай бұрқап шаң кетті
Тапабын жердің қуыра.
Беймаза сарын әндетті
Даңғаза күүді Шуыма.

Ол жылға көп жылдар,
Қайталап несін айтамын.
Көшті құмдар, сол құмдар,
Ноқталып желдің сойқанын.

Жазира жайнап, гүл өскен.
Құмайтты, жайдақ, ту дала.
Жадағай үйден үн өшкен,
Саясы сайран ну дала.

Көк сүйген зәулім үйлері,
(Тұрған жоқ тұнып,
жабырқап).
Шырқаған шаттық күйлері,
Дегендей тыңда, ал, ұрпақ!

Түрксіб жолы кесіліп,
Мойынты—Шуға қол артқан.
Жадырап желі есіліп,
Сәулеті қандай мұнартқан?

Сібірдің сонау алабын
Алқалап өскен ағаштар,
Тұрпайы, тілсіз даланың
Тынында піскен қалаштар.

Вагонға тиіп көмірін
Келіп тұр поезд тізіліп,
Көрсін думан өмірін,
Кетсін балқып, қызығып...

Көмір.

Ағаш.

Астық, нан,—
Шуыма келіп түйіскен.
Дидары парттай шадыман
Көрікті жандар сүйіскен.

Шу емес, енді, құлазыр,
Жазында жайнар желегі.
Алдында, әне, тұр әзір,
Қантынап шәрбәт береді.

Қолыма алып қалашын,
Қантының дәмін аламын,
Текшелеп Сібір ағашын,
Үйіме ірге қаладым.

Жапаны жадау,

Шөл Шуым,—

Жадағай жүдеу дала екен.

Шулаган желі;
Сол Шуым:
Алабы асқар пана екен;
Машина зула, зымыра,
Зымыра!
Өрдсн өтейік.
Зуылда!
Бүгін Шуыма
Төтелей тартып, жетейік!
Бұрылма!
Жолдан бұрылма,
Белгілі сағат өтеді.
Думанды қала Шуымда
Асығыс достар күтеді...

Жарқайың

Айдынды аңғардайып жалтыр мұзың,
Мен оның еледім бе мұзды сызың.
Қар басқан жарқабақта жалғыз қайың,
Бауырында ойнатқандай ұл мен қызың.

Келгендей жар бойынан тартып жорық,
Қайтқанда түнделете ойын соғып.
Қолымды. Опа шешем уқалайтын,
«Қалқам-ау қалыпсың,— деп,—
Мұздап, тоңып...»

Айтатын шешем ертеқ ерінбей-ақ,
Домбыққан екі қолдан жерінбей-ақ.

Көзіме көрішетін үйдің іші,
Сәндеткен әсем сарай төріндей-ақ.

Ніскейтін анам мені маңдайымнан,
Мен, сірә, табам ба енді ондай адам.
Сырларын салушы еді ол сандыққа орап,
Қайтқанда Атбасарға Жарқайыннан.

№ 46 үй

... Бір үй тұр бау-бақшаның іргесінде
Мол сырлы сепіменен тілдесуге.
Ескеріп, есіме алып, ескі достай
Кірдім мен самалды күн бір кешінде.

Кірдім де шолдым тағы өткендерін:
Сап-қия, сапырылған өткелдерін.
Шандатқан, бұрқан-талқан бүлікшілік,
Қат-қабат дүрбелеңнің ескен желін.

Шықтым да ойға баттым сонда үйден,
Бақша да жаңғырықты дабыл күймен.
Бейне бір комиссармен дидағласып,
Өзіме дегендей боп — «...осыны үйрен!»

Осы үйде талай карта сызылыпты,
Андаған жаудың шебі бұзылыпты.
Кең ойлы комиссардың тұлғасына
Дос түгіл дұшпаны да қызығыпты.

Осы үйде сол комиссар толғаныпты,
Қаруын, қаламын да қолға алыпты.

Кеңесіп, ақыл алып, жөнін сұрап,
Қалың ел қоршағандай Фурмановты.

Арайлап таны атқанда Алматының,
Саяда сап құбылтқан алма түрін.
Бөктері Алатаудың жаңғырыға,
Сілкінді естігенде оның үшін.

Ескіrmес күн өтіпті дәл осында,
Терең ой, карта, дәптер бәрі осында,
Қайырып кейін қарай қалың шашын,
Фурманов отырғандай тағы осында.

Машина өтті зырлап үй алдынан,
«Комиссар отырмақ па, сірә, бұған?!»---
Дегендей ойға түстім мен де тағы:
«Барама крепостка енді жылдам...»

Артынан қуып жетті бір пар атты,
Қоңырау кең көшені даңғырлатты.
Қолына тежей ұстап делбегесін,
Жауынгер: «Әне-әне, есік қакты!»

Сырланған, қандай әсем едені де,
Нақышпен оюланған кемері де.
Жалтақтап қайта-қайта қарай бердім,
Бір ізі түсті ме еденіне.

**Соқ
өлеңнің асылын!**

*(Қасым Аманжоловтан
хат алғанда)*

Сау-сәламат жүрмісің,
Жаны жарқын, Қасымым!
Жыр шынында тұрмысың
Соғып өлең асылын.

Ақылыңды, сөзіңді,
Қабыл алдым.
Тыңдадым.
Көргендей-ақ өзіңді,
Қосылдым да жырладым.

Алалық жоқ көңілде,
Алаңдамай жүріңіз.
Жайнап келген өмірде
Жабырқамай тұрыңыз.

Суарылған қылыштай
Сыпы кетпес асылым.
Тойтарылмас құрыштай.
Жандай досым, Қасымым!

Ғали досыма

Жүрегімді тербетіп,
Бойымды бір балқытса,
Нәсерлете селдетіп,
Ойымды бір шалқытса
Оқығанда-ақ танымын,
Жыры екен деп Ғалидің.

Лепсі менен Қапалды
Тура тартса төтелеп,
Жаны құрбы Жақанды
Алып кетсе жетелеп.

Оқығанда-ақ танымын,
Бұл өлеңі Ғалидің.

«Жығылып кетер ме екем...» деп,
Жағасында Іленің,
Құла таймен тепеңдеп
Келгеніңді білемін.

Содан бері танымын,
Бұл жыры деп Ғалидің.

Самал ескен өрінен,
Майда қоныр шуақтай,
Қонтажының төрінен
Сылдыр қаққан бұлақтай

Оқығанда-ақ танымын,
Өлеңі екен Ғалидің.

Көк майсасы құлпырған,
«Ешкі өлместің» сәні еді. .
Аспандата бұлқынған
Әсет салған әні еді:

Тындағанда-ақ танимын,
Дауысынан Ғалидің.

Кең жапаңды жаңғыртқан,
Дүр сілкілтіп даланы.
Көкшеге атын шалдыртқан
Ақын Ілияс ағаны.

Ұстазы деп танимын
Осы отырған Ғалидің.

Ақын жүрек шалқуы
Шарықтаған әр тұста.
Еңбегінің тартуы
Толғаныңда алпысқа.

Өлеңдері Ғалидің,
Төрінде тұр әр үйдің.

Жақсы аға

(М. Әуезовке)

Алпысқа келдің алқымдап,
Қалаулы, қымбат, жақсы аға!
Жас жаның жаздай жарқылдап,
Ардақтар сені астана...

Шыңғыстың шарлап бауырып,
Шалқытқан шаттық думаның,
Ардақтап отыр ауылың,
Ардақтар елің, туғаның.

Талай жыл өтті...

Талай күн...

Жастығың жылжып, жырақтап.
Томдарын тиеп «Абайдың»
Тұғырға қондың тұрақтап.

Талпынтып ойың тәтті үміт,
«Абайдың» оқып беттерін,
Бақшада отыр жас жігіт
Көңілдің ашып дәптерін...

Қолтықтап «Абай» томдарың,
Қолхозшы қызу қырманда,
Оқиды өмір жолдарың,
Сүңгіді сонау жылдарға...

Алыста, анау отарда,
«Шәй-шәйлап», жайып қойларың,
Құмартып оқып шопан да,
Жүгіртіп желмен ойларың...

Аязда, қыста жылқышы
Атқызып таңшың талайып,
Бөлініп түнде ұйқысы,
Қолына алып «Абайын».

Аңызы болып елімнің,
Аралап Арқа, Сырымды.
Өткен сол өгей күнімнің
Пердесі, әне, түрілді.

Түйсігім түйе тереңнен,
Ашқанда сөздің сандығын.
Ойқастап сонау белеңнен,
Өтеді көзден зарлы күн...

Алысқа өрлей, алыстан,
Қиядан ұштың қияға.
Жүлдесін алған жарыстан
«Алпыс-ау!»— деуге сия ма?!

Аттадың өмір жартысын
Тағы да томдар баста да —
Жазындай жайнап алпысың,
Бөленсін гүлге, жақсы аға!

Жаңын жүректен

Жаңа жыл.

Жаңа әні бар:
Тоғысқан терең тілектер,
Сәлем саған, бауырлар,
Жырақ жер, жақын жүректер.

Жаңа жыл, жаңа күн күлді,
Жарқырай күліп сендерге.
Шеңберді бұзып, шынжырды
Талқандап үзген елдерге.

Бұрканып, бұлтта шындалған,
Қанатты қайсар түлектер.
Тізесін бүкпей, ту алған,
Жырақ жер, жақын жүректер.

Лақтыра құлдық қамытын,
Аңсаған азат жолдарын.
Қиініп болат сауытын,
Талқандап азап қорғанын.

Жасарып жаңа жыл дағы,
Ұласқан ыстық тілектер;
Сәлемін саған жолдары
Жырақ жер, жақын жүректер.

Серпіле, сілкіп, серпіле,
Аспандап асын ұрандар.
Түсірме әжім көркіңе,
Еркіңе тиген тулар бар.

Мерейлі болып,
Ай балқып,
Жарқылда, жақын жүректер.
Ойнасын көкте нұр шалқып,
Жаңа жыл, жаңа тілектер.

Арсыздық ашқан аранын,
Етпекке сені тағы құл.
Қиратып қапас камалын,
Лауласын оттар. Шабуыл...

Қарлығаш болып дем беріп,
Көгершін болып ұшамын.
Құшағың жайсаң сен келіп.
Менің де кең құшағым.

Жолдаймыз сәлем, алыстан:
Теңіздей терең тілектер.
Бостандық үшін алысқан,
Жырақ жер, жақын жүректер!

Ағаменен ән қосып

*(Лениншіл комсомолдың
30 жылдығында)*

Отызга кірген ағаны,
Күлімдеп, қарсы аламын!
Ағасы, біздей баланы
Қолтықтауға жарадың!
Жарқылдап аға тұрғанда,
Түсті ме менің қабағым?!
Қадалды биік шыңдар да
Қырмызы қызыл жалауым.
Ұшырып мені баулыдың,
Құлпыртып әсем түрімді,
Кеудеме тағып таң гүлің,
Шырқаттың шаттық үнімді.
Отызға, келдік, ағажан,
Қарсы алды туған күніңді;
Ағажан петкен балажан
Тындашы сұлу жырымды!
Деп, інісі еркелеп,
Жүгірді қарсы алдынан.
Қуанып,
Күліп,
Ентелеп,
Ағаны қоршап балдырған.
Ағаменен ән қосып,
Шырқата әнге салып тұр.
Кеудеде—гүл,
Қолда—ту,
Бетінен нұры тамып тұр!

Шөп шықты.

Жауын болды.

Бұ да бір тәуір болды.

Азырақ үй құлап.

Күздігүні дауыл болды.

Бәрің де жеткіздік,

Доклад еткіздік.

Бес жүз екі номерден

Кінегеден өткіздік.

Он-он бір қаулы да болды,

Қойғыздық қаулыға қолды.

Атекең мен Құтекең,

Азырақ даулы да болды.

Былыр судья келді,

Хатшымыз қасына ерді,

Атекендегі Балташтың

Ецбекақысын алып берді.

Фельдшер Миколай кепті,

Лауына екі сары ат жекті.

Екі әйелдің ішін карап,

Он балаға шешек екті.

Өткен күз боласнай келді,

«Состав» боп, қасына ерді.

«Абройсыз емессің...» деп,

Ол дағы мактауын берді.

Сайлау да жақын қалды,

Мезгілі жақындады.

Бір-екі жыл ауылнай болдық.

Кім біледі?..

Жақын қалды...

Парадан адал жүрдім.
Байға қырын, жаман жүрдім.
Жалқыз-ақ Көшен отағасының
Кер атының майын міндім.

Балта шапқанда

Шапты балта кәрі ағашты,
Кесілді ағаш, құлады.
Жапырактар төкті жасты,
Балтадан ол сұрады:
— Жазығым не,
Саған балта?
Жарассын деп сап бердім.
Шаптың мені, еттің жаңқа,
Сап бергенге тап бердің!
Бекер бердім сапты саған,—
Деді де,
Ағаш құлады,
«Бітті өмірім, уа, жасаған!»—
Деп, күңірене жылады.

Іні ме едің?

Ия, сен көңіл ашар інім едің.
Тынысым, таймас тағам, тыным едің.
Сусағанда шәлімді қапдыратын,
Кей кезде қапаттанар жырым едің.

Қөрмегелі көп болды дидарынды,
Бұлдай көрме, қызғаншақ, жиганыңды.
Тілемеймін, сірә да, айта көрме,
Мен үшін өз «жапыңды қиғаныңды».

Қоңырайып, кей кезде, салқындайсың,
Көлгірсіңің, біресе жаркылдайсың.
Төрт жылда төбенді бір көре алмаймын,
Кез боп қалсақ аңқаусып, аңкылдайсың.

Таймас тағам, тынысым, тыным едің.
Осындай бір жұмбақ сыр інім едің.
Әссалаумағалайкүм!

Амапдық па!

Айналайың, әйтеуір, тірі ме едің?..

Май гүлі

Майдың желі,
Көктем лебі жапға жай.

Нұрға малып,
Сылаң қағып келді Май.

Айдын көлдер,
Сағым белдер ойнаған.

Таң арай да,
Ну тоғай да тойлаған.

Тыңдайсың сен,
Жырлайсың сен Май үнін.

Жер желегін,
Мен өбемін Май гүлін!

Атбасарым

Ат базарым
Атбасарым.
Сенде жүрдім сайрандап.
Есілімде
Көсілдім де,—
Жетілгенім жайрандап,
Бала кезім.
Жастық сезім
Алабұрттың, аңқылдап.
Самал желің,
«Жазбай көлің»
Құшақ жайған жарқылдап.
Сен де туды,
Белін буды
Большевиктер айбатты.
Ұлың өрде,
Қызың елде,
Айтқан серттен таймапты,
Жайқалсын.
Ән саласын.

Жерің қандай құлпырған,
Тал, терегің,
Бал бөбегің
Аспанда айға ұмтылған.

Ашамыз айдың қаңпасын

Тұңғиық сырмен тілдесіп,
Ұшады Серік ұшады,
Жеріме Серік ілесіп,
Аспанда нұрды құшады.

Жылжытып жылдың
тәулігін,
Сапары — ұзақ,
жол — алыс.
Қарсы алды досын сұлу Күн,

Қарсы алды күліп ай, Марс.
Айға да кадам басамыз.
Көреді Ай да Серікті.
Есігін Айдың ашамыз,
Бөлене нұрлы — көрікті.

Жеткізіп жерден сауқатты,
Кемерін Айдың құшаққа ап.
Газетті, журнал, кітапты
Апарам айға құшақтап!

Колхоз күні

Аспаннан нұр құйылып,
Жерге пүліш жапқандай.
Күміс бұлақ жарысып,
Сүйкімді сылдыр қаққандай.
Көк көбігі лепіріп
Толқынданып аққандай,
Әсем біткен бұйра тал
Сәнді маржан таққандай.
Күн күлімдеп,
Гүл жайнап,
Шаттық күйге батқандай.

Кошақандар секіріп,
Ойнақ салды, далада,
Көбелек ұшып,
бал теріп
Ызындаған ара да
Торғай ұшып құттықтап,
Әп шырқады салада.
Құйқылжытып күйге сап,
Сай салада, далада.
Торсық шеке, тас түлек
Масаттанған бала да.

Гүл, бәйшешек бөленген,
Масатыдай белес бел.
Кеудені ашып хош иіс
Сүйеді беттен жібек жел.
Жері — байлық
белі — кен,
Ажары артық ардақты ел,
Мүлгіген күз, шың, кня,
Жаңғырыққан тау мен өр,

Жадырап жұртым жаңарып,
Қалған емес іште шер.

Жетпістегі бақташы,
Сөйледі бастан өткенін,
Нелер ауыр қасірет,
Не мұндарды шеккенін.
Тартыс пенен алыспен
Бұл тұрмысқа жеткенін.
Сағанақтап сәуле еніп,
Жадыраған көктемін.
Бір топ жастар тыңдайды
Қарт әңгіме шерткенін.

Шырқап әнді, салды күй,
Біреулері малды айдап,
Балағын түріп балалар
Жаз дем алып, сайраңдап.
Құрт, ірімшік, сүт, айран
Мұрын жарып, май қайнап.
Әне, қойды қайырды.
Сабыр басып, «шәй-шәйлап».
Күбісіндей ферманың
Кіршігі жоқ бал қаймақ.

Өзекті қаудан, жиектен,
Салды шалғы желдіріп.
Ерлік күштің білегі
Ең еңбекті өндіріп,
Ең даланы жүгендеп
Екпініне көндіріп.
Құрметтеді, мақтады,
Ердің ісін ел біліп.
Балқығандай әсерге,
Күн тамылжып, тау мүлгіп.

Шалқығандай нөсерге
Жаңғырығып, бас шұлғып.
Нулы мұнар орманда
Толқын сырғып, су жылжып;
Сылдыр қаққан, сәнденген.
«Сыбдыр емес, тым жым-жырт...»

Әдемі әсем бакшада
Қызыл шашақ атты гүл.
Күн сәулесі құшақтап,
Гүл жайнады, септі нұр.
Қуанышпен тербеліп,
Шырқады әнді,
Салды жыр.

Жыл құсы

Туды көктем.
Сайдан бұлақ
Заңғар таудан
Төмен құлап.
Құлыншақтар ойнақ салып,
Секіреді әне лақ.
Қозы маңырап,
Ботақандар —
Керіледі, аунап-қунап.

Жылы жүзбен жайнаң қағып,
Күннің көзі шуақтанып,
Көктем желі бетке желпе
Сені сүйген құшаққа алып.

Терезеден кірген сәуле
Үйге енгендей
 Шырақ жағып,
Көңілденіп жан-жануар,
Ен далада асыр салып.

Туды көктем.
 Бірге келді
Жыл құсы да шырқап әнін.
Таң сәріден оятқандай,
Естігенде шырқағанын.
Сәлемдесіп сағынғандай

Ұя салған тау заңғарын.
Қанат қағып,
 Қонып талға,
Аралайды ну орманын.
Құттықтайды көктем менен
Жібек желді бақыт таңын.

Сағыныпты жыл құсы да
Балаларды мектептегі.
О да бірге үн қосады,
Сокқашында көктем желі.
Оттап ыстық
Күшпен көркем —
Ұя салған,
Өскен жері.
Сағымданды күнге балқып,
Ен даланың қыр мен өрі.
Тында әне,
 Қонып талға
Құттықтайды құс та сені!

Шаттығын біз ұғынамыз
Білмесек те құстың тіліп.
Тыңда оны,
 Білеміз біз,
Сеземіз біз құстың үнін.
Ерте келіп,
 Еркелейді,
Шырқатуға шаттық жырын.
Көмекейден құйылтады
Көктем құсы әсем үшін.

Қандай әсем,
 Қандай көркем
Атқаныңда көктем таңы.
Көктем таңын тамашалап
Біздің мектеп балалары,
Жазды күткен,
 Сағымданды,—
Еп даланың бұйра жалы.
Тыңдағанда қандай қызық,
Жыл құсының шырқағаны!

Қыс жұлдызы

Түсті, міне, қалың қар,
Сықырлайды басқанда.
Боран ойнап түтейді
Алатаудан асқанда...

Қыс ызғарлы суықпен
Ел есігін ашады.
Беттен сүйіп шымырлап,
«Боран тойын» жасады.

Балалар да қуанып,
Қарсы алады тапысып,
Көк мұздақта құлдилап,
Шапаменен жарысып.

Шаңғы теуіп дулаған
Күліп ойнап топ бала.
Алдында тұр қарсы алып
Қолдан соққан аққала.

Кел, балалар, ойналық!
Шаңғы теуіп, ән салып!
Беттен сүйген қыс күшін
Сүйсінеміз қарсы алып.

Тізеден кеп омбы қар,
Көз шағылар жалтылдап.
Еркелейді қыс тағы
Сырғыма жел аңқылдап.

Қыстың желіп қарсы ала,
Асыр салып сүйіңе,
Жарасымды әл салып,
Қыс күнінің күйіңе.

Сықыр-сықыр басқанда,
Жылтылдайды ақша қар.
Ақша қарға аунайды
Сағынғандай балалар.

Шымырлаған таза ауа
Бет сүйдіріп аязға.
Шаңғы тепкен тым қызық,
Сықырлаған аязда.

Қарға түскен таңбадай
Жайлап басқан аңшы ізі.
Атты, әне, жарқ етіп
Қыстың таңыс жұлдызы!

Қыс жұлдызы жымындап,
Балаларды қарсы алған.
Шаңғы теуіп топ бала
Қуанысқан, әл салған.

Түсті міне омбы қар,
Сықыр-сықыр басқанда.
Аяз сүйіп баланы,
Аққаладан асқанда...

Есіңде ме?

(1916 жыл уақиғасына арнадым)

Кеше, қазақ, не көрмедің, көріп ең,
Не көрмедің құса болып, өліп ең,
Сапсыз боздақ, ерке ұлап, балаңды,
Жауыз патша құрық салды, беріп ең.

Кеше, қазақ, құрық салды балаңа,
Сыймап едің еркін сайрап далаңа,
Ең далапың берекесін шайқалтып,
Есіңде ме?.. Қамағаны қалаға?..

Кеше, қазақ, қайғы түсті, шуладың,
Күні кеше, зарлы мұнмен уландың.
Күндіз күлкі, түнде ұйқы көре алмай,
Есіңде ме?.. Бетті жаспен жуганың.

Кеше, қазақ, не көрмедің көрдің ғой,
Жауыздардың тепкісінде өлдің ғой.
Болыс пен би, сарыала знак ауылнай,
Не сұраса даяр қылдың, бердің ғой?

Кеше, қазақ, еркін кетті, сабылдың,
Көзің жасты, жүрер жолдан жаңылдың.
Малың талап, күнің қарап жабырқап,
Есіңде ме?.. Неге бұлай шабылдың?!

Кеше, қазақ, азаматың айдалды,
Дәрменің жоқ, тіл күрмелді, байланды,
Айтсыз күні құрбан шалып, сиынып,
Есіңде ме?.. қап сасытқан майданды.

Кеше, қазақ, қарсы тұрдың, айдалдың,
Асты, кесті, әзірейілі байлардың.
Ең далада мейрімі жоқ пристав,
Аралады, жаралады, байландың.

Кеше, қазақ, не қылып ед жанарал.
Жапаралы бұйрық жазды жан алар.

Сарыарқаға сары уайым төнгенде,
Ойлап па едің бастан қайғы таралар?!

Кеше, қазақ, жарық көрмей тарығып,
Бой күйез боп, солғып тартып, жабығып.
Күдер үзіп дүниеден, мал-жаннан,
Арып, ашып, қайғы кернеп, қамығып.

Кеше, қазақ, көрдің тұрмыс азабын,
Алтын пық, төрелердің мазағын.
Төрт аяғы тастөбенде ойпаған,
Есінде ме?.. Қара шаруа, қазағым!

Кеше, қазақ, қара бұлт түнері,
Тұсау салып кісендеді жігерді.
Көздің жасы бетің жуған заманда,
Есінде ме?.. Сол жасынды кім көрді?..

Кім құрғатты сорғалаған жасынды?
Кім жеткізді шын теңдікке басыңды?..

Ұлы Октябрь,
Бостандыққа жеткізіп,
Қара тұман, кілегей бұлт ашылды.

Ұмыттың ба, кешегі өткен күніңді,
Ұмыттың ба, зар жылаған үніңді,
— Ұмытқан жоқ,
Әлі есінде...Есімде...

Тарих сені бағаламақ бүгінгі.

Бүгін тарих бағалады сол күнді,
Қайғы-қапа, зары-мұңы мол күнді,
Қазақ елі ұмытқан жоқ, есінде,
Мен де ұмытпай отырмын ғой ол күнді.

Самолеттегі ағатай

(Баланың ойы)

Самолеттегі ағатай,
Сөйлесейін сенімен.
Жолдас ұшқыш, кел бері,
Әңгімелес менімен!

— Уа, ұшқышым, қасыңа
Отырғызшы мені де!
Сүйемін, мен құмармын
Елдің ұшқыш еріңе.

Мен де ұшып аралап,
Танысайын көкпенен.
Көкте де ел бар ма екен,
Не зат екен көк деген?

Бұлтты түріп, көкке асып
Айды да бір көрейін.
Көктегі әсем жұлдызды
Көгендейін, терейін.

— Уа, ұшқышым, қасыңа ал,
Мен де ұшқыш болайын.
Аспанда ұшып шарықтап,
Москва барып қонайын.

Сәлемімді айтайын,
Самолеттен асыра
Мен де ұшқым келеді,
Алшы мені қасыңа!

Үйде отырған анам да
Мені көріп қуансын,
«Балам ұшқыш болды»,— деп,
Сүйінсін де жұбансын.

Жауынгер жолдас

Елің бір сүйіп алкалап,
Тұлғана көзі тоймаған,
Қиырсыз, байтақ шар тарап
Қамынды сенің ойлаған,
Мәпелер сені біздің ел,
Батырым, жолдас жауынгер!
Тояттап құздан ұшырып,
Бөктерлей таудың қиясын;
Топшыдан теуіп түсіріп,
Талқандап жаудың ұясын,
Мақтан еткен біздің ел.
Қыраным, жолдас жауынгер!
Самаладай самсаған
Қарсы қолды өктедің.
Қалтырап жауын қақсаған
Жасылдай түсіп өктемнің,
Арыстан сынды батыр ер,
Батырым, жолдас жауынгер!
Теңдесі жоқ әлемде,
Құдіретті Армия,
Құрметті атың бар елге,
Белестен асқан сан қия.
Ел ұлапы батыр ер,
Жүректі жолдас жауынгер!
Жарасып бойға шишелің
Досына — ажар, жауға — айбыш.
Елінде артық беделің,
Күйіме қосып жырлаймын!
Батырым, маған қолың бер!
Бауырым, інім, жауынгер!

Батыр ұлға

«Мәлік елге келді»— деп,
Естігенде елендеп,
Кербез сұлу Көкшетау
Көз алдымда көлендеп,
Қараша көлде қоңыр қаз
Мамырлап ұшып, төмендеп.
Жас қарағай сыбдырлап,
Зерендіде тебендеп,
Оқжетпестің қиясы
Көк торғыны желендеп,
Кемпірқосақ, көкжиек,
Жұпар жауын себем деп,
Күніренді Көксеңгір
«Ұлыма сәлем менен?»— деп,
Қуанып бала жүгірді
«Ағама сәлем берем»,— деп.
Құшағын жайды қарт ана:
«Қаһарман ұлды көрем»,— деп.
Талай күйлер толғанар,
Талай әндер айтылар,
Талай ақын қиялы
Көкке өрлеп шарқ ұрар.
Талай шешен домбыра
Саған арнап тартылар,
Телегей теңіз толғанып
Тентек толқын арқырар,
Алыбын сүйер, алқалар
Ежелден елдің салты бар,
Жау жеңіп қайтқан батырым,
Атағың тудай жарқырар!

Қурбан қыз

Қандай ана өсірді екен
Сұлу мүсін тұлғаны?
Қайда екен тұрақ-мекен,
Қандай әнді жырлады,
Толғады екен қандай күйді,
Не қызықтар өтті екен,
Биледі екен қандай биді,
Нені жырлап кетті екен!
Оқыды екен қай кітапты
Әлсін-әлсін ақтарып?
Айтты ма екен хикаятты
Кітап сөзін жатқа алып?..
Әде Пушкин Александр,
Лермонтов пен
Толстой,
Әлде Тарас,
Әлде Гоголь —
Салды ма екен оған ой,
Ну тоғайдың арасында
Сылаң қағып өсті ме,
Әлде колхоз даласында
Алтын бауды кешті ме,
Белгісіз ол бізге жұмбақ
Кім екені бұл қыздың,
Қарақшы түн күннен ұрлап
Сөпгеніндей жұлдыздың.

Сүйікті ару Украинада
Сылаң қағып бойжеткен,
Мейірбанды, қадірлі ана
Тал бесігін тербеткен.
Жүрегіне жаттаған ол

Терең жырын Тарастың.
Шын қызғана, сақтаған ол
Әрбір түбін ағаштың.
Салтанатты сұлу сымбат,
Өскен жерін сүйген ол,
Туған елден қымбатты зат
Жоқ екенін білген ол.
Ел аруы, сұлу тұлға
Қансыраған,
Құлаған.
Жел де ұйтқып,
Дертті мұңға...
Күн түперге жылаған.
Сүйген жердің топырағын
Жастана ару, жатыр ол.
Елі үшін қнып жанын
Мәңгі қайтпас тартты жол.
«Ер аруын атуға!»— деп,
Берді рұқсат кім саған?
Аптықпа, жау,
Асықпа, тек!
Кезек келер бір саған.
Сол уақытта біз оқырмыз
Қатал үкім, жендеттер,
— Ел еркесі, қайда ару қыз?—
Деп, тексерер біздің ел.
Таң шолпаны құралайдың
Кегін сенен алармыз!
Сенің атқан,
Құралай кім?
Асықпа, жау,
Табармыз!

Берші маған, жұлдызыңды

Үміт үзген дүниеден
Қарт Миколо әлсіреген,
Қапсыраған,
Азап шеккен,
Қайғы-дерттен
Жанған өрттен,
Нұры қашқан, сұры кеткен.
Қалжыраған...

Қатып, сеніп,
Жатыр еді бейне өлік,
Қарсы алдында тұрған келіп,
Жауынгерді сонда көріп:
«Уа, балам, сен құтқаруға,
Шалғай жерден тартып жорық,
Келдің мұнда, құшағыма
Қысып сені аймалайып.
Жарқыраған маңдайында
Жұлдызыңнап айпалайып!»
«Уа, келдік, қарт, шалғай жерден,
Асу-асу қанды белден,
Азап шеккен жарандарды,
Қапастағы адамдарды
Құтқаруға, қуантуға,
Құлдіруге жұбантуға
Келдік, қартым.
Құтқардык біз, қолыңды бер!»
Дегенінде, қарт Миколо:
«Естіп едік данқыңызды,
Қүдіретіңнен сілкінген жер,
Айбарыңнан тасқынды сел
Күркіреген,
Уа, жауынгер,

Жарқыраған маңдайдағы
Белгі үшін жұлдызды бер!
Күндей кіріп құшағыма,
Жұлдызыңнан төгілсін нұр».
Күлді сонда жауынгер де,
Күлімдеді қарт та бірге
Құшақтады, сүйді беттен:
«Алып шыққан жалынды өрттен,
Енді жол жоқ сұм өлімге
Енді орын жоқ дажалдарға,
Енді азап жоқ бұл өмірде,
Сен тудырған таң жұлдызы
Жарқырайды ел көгінде.
Тұтылу жоқ нұрлы күнге»
Деді де қарт, әлі кіріп,
Айтты алғыс жауынгерге.
Бұл оқиға болған еді
Азап шеккен чех елінде...
Әзірейілді отқа жаққан,
Залымдарды қалтыратқан,
Буырқанса дабылдатқан,
Мейірленсе махаббаттан:
Сәуле төккен,
 Шамын жаққан,
Әлсіреген азап шеккен
Елдерді де азат еткен,
Біздің жарық жұлдызымыз,
Жер-жиһанға нұрын төккен;
Біздің батыр ұлдарымыз,
Беті қайтпай басқан өктем.
Біздің күшті Армиямыз
Күдіретті күннен,
Көктен!

Тобыл

Толқы, толқы тобылым,
Толқыта тарт, ескегім,
Сырласайын сепімен
Есілте жырдың ескегін.
Шомылып, жүзіп, еркелеп.
Толқышыңды құшайын,
Жырдап канат тағынып,
Айдышыңда ұшайын,
Дабылдатқан көксілдей,
Көкірегімді ашайын,
Күркіреген суыңа
Құмарымды басайын,
Телегейі Тобыл толқыны
Толқытады жүректі.
Тербеп Тобыл ұшырған
Мұзбалақ, қыран түлекті.
Қынама бел айдының,
Жасыл желең, қою жал,
Сәукелесін киінген,
Гүл шашақты бұйра тал.
Толғатады терең сыр,
Тұңғық Тобыл шалқары.
Тобылға төніп қарасан,
Ой кезеді арқаны...
Көлің шәрбат суындай,
Таңдайымнан кетпеген,
Сағымына мұнартқан.
Ат шаптырса жетпеген,
Алқабында ақ тұйғын,
Аспандай ұшып шаңқылдап.
Жүздіріп күміс қанатып,
Қаз қонғанда қаңқылдап.
Жағалай біткен гүл-майсан,

Жайнаң қағып, жайқалып.
Түбінде сұлу маржан тас
Көз шағылып пайқалып,
Қойнауында шие ағаш,
Қою орман жынысын.
Көтерілген кербез ну,
Еп дәулетті ырысын.
Тербелгенде толқының,
Қарақат көзін қадаған,
Ақ жүзін айға сүйдіріп,
Қостана шашын тараған.
Қолында алтын тарағы,
Талдай өріп бұрымын,
Тербете Тобыл толғатқан
Қостанадай сұлуың.
Дүлдүліндей арабтың,
Тудырған жүйрік, саңлағын.
Қаңтарда қарсы желге ұшқан
Нұржандай шайыр, тарланың.
Шарықтап шыңға тауды өрлеп,
Қырандай тас ұяның,
Шарықтатқан Ыбырайдың
Теңіздей терең қиялың.
Күйіне баптап келтіріп,
Жал-құйрығын сүздірген.
Аманкелді тұлпарың
Тұнығыңа жүздірген,
Желкілдеп желмен айдары,
Көтере туың, жалауың,
Қойнауында қол бастап,
Сағымға ілген садағың.
Аяңда өсіп тербелген,
Сұлтандай батыр жас ұлан,
Еркелеп аунап құмына,
Кеусеріңе шомылған.

Тас түлегің ер Естай,
Суыңды есіп, ойнаған.
Толқыныңды қақ жарып,
Көк сүңгідей бойлаған.
Айбышың адам беттемес,
Жігіт желдің өртіңдей.
Аяулың ару, ақ жүзі
Ақықтың асыл көркіндей,
Арқаның әсем аруы,
Қарақат көзін қадаған.
Сылдырлап, күліп, сан сұлу
Мақпал шашың тараған.
Толқы, толқы, Тобылым,
Толқыныңды құшайын.
Күйден алқа тағынып,
Кемерінде ұшайын.

Келдің бе, достым

Келдің бе, достым?
 Құшақ жай!
Сағынып сені күтіп ем.
Зулады күндер, зулады ай,
Өтті түндер жылмен тең.

Жылмен теңдес түндерде,
Сарғая сені еске алдым.
Сонау бір қызық күндерде
Сайраның көксеп достардың.

Кеудеңе таққан қос жұлдыз
Көрінер ыстық бауырға.

Алыстан ансап келдің сен,
Ән салайық ауылда.

Келдің бе, достым?
Құшак жай!
Сарғайып сені күтіп ем.
Сағындырдың, япыр-ай,
Өтті-ау күндер жылмен тен.

Саңталған хаттардан

«...Атыстым майдан төрінде,
Алыстым обыр жыланмен,
Аптымыз берген:

«шегінбе!»

Арыммен жанды жуам мен!»

—«Ерлігім, аға кешегі:
Нажағай болып атылдым.
Қоқандап төнді бесеуі,
Жайрата соқтым. Жапырдым».

«Ағажан, өзің берік бол
Алаңдай көрме, мен үшін.
Болса да қилы, қиын жол,
Қайыспай өтем ел үшін!»

«Түтеген октан тайсалмай.
Тұншықпай кірдім түтінге.
Қаһарман жауды қарсы алмай,
Ерлігі елдің бүтін бе?..»

«Асудан асып, шың құздан.
Алты күн болды кешкелі,
Гүлжан деген бір қыздан
Орамал алдым кестелі».

«Мақтады мені генерал:
«Жігітім,— деді — жарадың!».
Мұнан да асқан не болар?
Тағы да орден қададым».

«Майданда шыққан газетке,
Жыр жазасыз, разымыз.
Біздің үй қалай? Әлбетте,—
Келесі хатта жазыңыз!..»

«Сағындым, сәулем, Құралай,
Сағынбай сені бола ма?
Асыкпа, жақын туады ай,
Қуана берші, қуана!..»

«Катерлі қауіп төнгенде,
Көмегін берген ағамыз!
Оралып елге келгенде,
Боламын сіздің балаңыз».

«Ақ сүтің, анам, ақталды.
Қирата соқтық дұшпанды.
Оққа ұшты, жау тапталды,—
Отызы бүгін ұсталды».

«Шалғындай орып, шабамыз,
Төбеден түстік түйіліп.
Тықсыра қуып барамыз,
Жемтігі жатыр үйіліп...»

«Жігіттер жақсы көнілді,
Жоламан, Сырбай бәріміз.
Желіккен жау жеңілді,
Қуаныш хабар алыңыз!»

«Оқы да хатты, сүйінші,
Бұл хатым, гажап жаңалық!
Сүйінші, аға сүйінші,
Жеңістің туын қададық?..»

Бетіне кіршік шалынбай,
Бұл хаттар менде сақталған.
Жазылған жырым: жалындай,—
Майданнан келген хаттардан.

Ар мен Аран

1

Жайпаң қаққан өмірді
Таң рауандап қарсы алды.
Анау шалқар егінді
Еңбегімен Ар салды.

Меруерт тері тамшылап,
Танды атырып, түн түріп.
Жерді тіліп, шаршылап
Алкалайды күн күліп.

Арға сеніп қараймын,
Ар ғана жол табады.
Сонау зәулім сарайдың
Кірпішін Ар қалады.

Құрыш, мырыш, темірді
Жалынмен Ар балқытты,
Топналаған көмірді.
Теңіздейін шалқытты.

Аспанға атып жалындап,
Заңғар таудың тастары.
Қайрат, жігер лапылдап,
Ар — қопарып тастады....

Байтақ елдің несібі,
Ұласады таңдағы үн.
Тербелді еңбек бесігі,
Шешті сырдың жұмбағын.

Жаңғырыттырған шын, күзды
Ар-абырой, атағым.
Алдымдағы дәм-тұзды
Армен гапа татамын...

II

Арсаландап келді Аран,
Сығалады есіктен.
Жалап, жұтып жалмаған
Жұрт жинаған несіптен.

Салды қолды, ұрлады,
Тіміскілеп тоймады.
Былықтырды, былғады,
Күн де жиын, «тойлады»...

Ашылды Аран құлқыны,
Ұрлады да дәндеді.

Жасырды да жымқырды,
Жатып ішті. Нап жеді.

Үйі де оның он бөлме,
Бөлме сайын шар айпа.
Буылыпты теңдер де
Жететұғын талайға.

Қос-қос кілем, қос кілем
Төрде жайнап, жайылған.
Тегін кілем, «бос кілем»
Келген бе әлде қайынап...

«Аруағы қысқандай»—
Лепіреді мақтанып.
Егеу құйрық тышқандай,
Қойма қоймай ақтарып...

III

Желіккен Аран Арменен
Аласұрып алысты.
(Талайды «жығып» дәндеген),
Белдесті де шалысты.

Алып соқты Ар оны,
Ардан қалай құтылмақ!
Ұрлағанын, жегенін
Құсып жатты ыңкылдап...

Аран сасып, сенделді,
Арамзаны Ар жеңді.
Аранның сыры ашылды.
Желігі оның басылды.

Шыңдағы шұғыла

Ерте тұрып, карадым биік шыңға,
Шыңдағы желбіреген қызыл туга.
Көз тартып, көңіліңді жетелейді
Бөленген шұғыланы шың да, ту да.

Октябрь!— деп жұлдыздан алқа тағып,
Шынды да, тауды дағы құшты барып.
Тізіліп көгімдегі күшті ұрандар
Айбынды үн толқынымен көкті жарып.

Шынды алып, туды ұстадық қолға бүгін,
Көтере, аспапдата Ленин туын.
Жеңіс, мерей, мереке танды атырған
Хош келдің, жанның жыры — Октябрім!

Жұлдыз жыры

Айға өрлеп
Жойқын еңбек,—
Балға-орақтың жолдасы.
Шыңға түссе із,
Қызыл жұлдыз,—
Жарқын өмір, жол басы.
Қызыл жұлдыз,
Қызыл жұлдыз,
Шлеміме қададым.
Ассам белең,
Жұлдызбенен
Жүрер жолды табамын.

Жаз, көктемде,
 Тау, бөктерде,
 Жақты жұлдыз шырағын
 Жаңғырды күз,
 Қызыл жұлдыз
 Көкте қоныс, тұрағын.
 Жұлдыз сәні,
 Сәуле таны
 Бейбіт, шалқар өмірдің.
 Жапан түзге,
 Жұлдыз бізге
 Нұрдан нұр боп төгілдің.
 Орман, пуды,
 Қызыл туды
 Жарқырадың көмкере,
 Ақын саған
 Бағыштаған
 Жұлдыз жыры еркеле,
 Серік маған
 Жарқылдаған,—
 Жұлдыз.
 Жұлдыз кададым.
 Астым белең
 Жұлдызбенен,
 Жүрер жолды табамын.
 Құшыпты нұр,
 Түсіпті бір,—
 Қырда,
 Тында,
 Шында ізі.
 Жайна, бағым,
 Қарсы аламын,
 Жаңа жылдың жұлдызы!

Жаңа үйде

Жағалай өскен бұйра тал,
Салынды зәулім жаңа үй.
Тындашы, әне, құлақ сал
Жаңа үйде ойнап жаңа күй.

Жырлайды әшпін өрлете
Бақытты бейбіт өмірдің.
Аскақты күйін тербете,
Тасыған мейір көңілдің.

Жаңа үйдің іші жайнаған,
Жараса біткен сәнімен.
Жаңа өмір төрде ойпаған,
Жаңғырта жаңды әнімен.

Жазық бел.

Жапап. Тың жерде,
Шарықтап шықты жаңа күй.
Катарын түзеп бұл жерде,
Салынған, міне, жаңа үй.

— Құтты болсын, үйіңіз!
— Жаңа үйде жайнап тұрмысың!
— Мінекей, біздің сыйымыз:
Наташа, Дүйсен, Үмгүлсіп!—

Деген үндер, дауыстар
Күлкімен гулеп ұласты.
Тенселе бастап бұйра тал,
Жаңғырта түсіп, қыр асты...

Қызықты думан бұл үйде,
Жайылған жомарт дастарқан,
Билеген, күлген ән-күйге,
Жолдастар бәрі шат-дарқан.

Жасарып жазда бұйра тал.
Бөтенер гүлге жаңа үй.
— Құтты болсын, жолдастар.
Жаңа үйден шыққан жаңа күй.

„Алайда... әйтседе“

Біреудің көрсетсең де кемдік-мінің,
Сыншым-ай, ұнамай тұр маған сыншың.
«Алайда... Әйтсе дағы...» араласып,
Бұзып тұр жолдан бұрып, сыншың түрің.

«Бірақ»— деп бір қойдың да қайталадың,
Сыншы-еке, енді бар ма айта аларың?
«Сүйтсе де...» тағы келді сүйрелендеп,
Әйтсе де, не айтқаныңды байқамадым.

Үңіліп, үлгі аларлық, сүйсінерлік,
Тереңдеп тәлім алып, түйсінерлік.
«Бірақтап» құрастырған «Алайыңнан»,
Алайда, сөз таппадым — «Сыншы» дерлік!

М а з м ұ н ы

Б і р і н ш і б ө л і м

Нұр алдым . . .	4	Асыл ойлар . . .	34
Отан аясында . .	—	«Қашира» пұры . .	37
Парасат бұлағы . .	6	Жеті шатыр . . .	40
Жасаймыз қолдан жаңашы . . .	7	Алатаудың бауыры . .	43
Ұлы жолда келеміз . .	9	Кавказ	44
Төккен қан босқа кеткен жоқ . . .	11	Қазбек	45
Шыңдағы шұғыла . .	13	Еділ бойлап	46
Айбынды үндер ұласты	—	Еділ — Дон	47
Шырқалды «Ин- тернационал» . .	14	Саяндағы қалашық . .	49
Жыл жұлдызы жылжыды	16	Сенің тұлғаң	51
Жел туралы жыр . .	17	Ана аттанды	52
Атбасар	19	Абайға	53
Қарқара — Шалкө- де	21	Жүз жасаған дом- быра	56
Мырзашөлден ке- лемін	25	Бағанаға сүйенген- дер	61
Мәпелеген партия- сы Лениннің . . .	27	Гүлден, Украина . . .	64
Балам партбилет аларда	31	Жұлдызды Москва . .	65
Ұлы бастама . . .	33	Май жыры	66
		Москва	67
		Құтты болсын, қа- дамың!	68
		Қазан	69
		Татар ақыны Нұр Баянға	71
		Тоқай зиратында . . .	72

Е к и н ш і б ө л і м

Алатау әлі жас	74	Гүлдене бер, көк-	
Медеу	77	темім	131
Орман — елдің сәу-		Немеремді жетелеп	132
леті	79	Өтейік өрден, бе-	
Салқын көл	80	лестен	134
Жасыл шапан ки-		Жарқайың	136
інді	81	№ 46 үй	137
Шилі өзен	82	Сок өлеңнің асы-	
Тайынша	83	лып!	139
Көкшедегі көк ша-		Ғали досыма	140
тыр	84	Жақсы аға	142
Сөкен келгенде	86	Ақын аға Илияс	144
Бурабай жолында	90	Жақын жүректен	145
Асыл перзент	93	Агаменен ән қосып	147
Біздің Мәкең	94	Бір ауылшайдың	
Қопа көлінде	95	баяндамасы	148
Төгілген күй, тол-		Балта шапқанда	150
қып ән	—	Іні ме едің?	151
Жұмақ деген бола-		Май гүлі	—
ды осы	97	Атбасарым	152
Ленинград	98	Ашамыз айдың	
Желпі, самал май		қақпасын	153
желі	99	Қолхоз күні	154
Толстой теңізінде	101	Жыл құсы	156
Сүйінді елің, сүй-		Қыс жұлдызы	159
інді	102	Есінде ме?	161
Кездескенде екі		Самолеттегі ағатай	163
акын	103	Жауынгер жолдас	164
Биағаңа	104	Батыр ұлға	165
Қазан университеті	106	Құрбан қыз	166
Иса ағаға	108	Берші маған, жұл-	
Маяковский келеді	109	дызыңды	168
Көкшенің күмбезі	110	Тобыл	170
Облысым Алматы	112	Келдің бе, достым	172
«Қарағашка» хат	114	Сақталған хаттар-	
Той тарқар	120	дан	173
Әзімбай қарт	122	Ар мен Аран	175
Президент Сәтбаев	124	Шыңдағы шұғыла	178
Пернелер	125	Жұлдыз жыры	—
Ер жасы	126	Жаңа үйде	180
Досыма	128	Алайда... әйтседе	181
Мәншүк мектебінде	129		

Жакан Сыздыков

ИЗБРАННОЕ

(на казахском языке)

Издательство «Жазушы» — 1971

Редактор *III. Мухамеджанов.*
Художник *Ю. Мингазитинов.*
Худож. редактор *Б. Табылдиев.*
Техн. редактор *Б. Турабаев.*
Корректор *А. Бабагулова.*

Сдано в набор 5/V-71 г. Подписано к печати 20/VII-71 г.
Бумага типогр. № 2, $70 \times 90^{1/32} = 5,75 = 6,727$ п. л.
(7, 26 уч.-изд. л.). Тираж 9000 экз. Цена 80 коп. Изд. № 574.

Зак. № 439. Типография № 2 Главполиграфпрома Госкомитета Совета Министров КазССР по печати, г. Алма-Ата, ул. Қ. Маркса, 63.